

**MONIKIELISTEN PERHEIDEN KÄSITYKSIÄ VUOROVAIKUTUKSESSA
ILMENEVISTÄ RELATIONAALISISTA JÄNNITTEISTÄ**

Maristella De Michele

Viestinnän maisterintutkielma

Syksy 2022

Kieli- ja viestintätieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä Maristella De Michele	
Työn nimi Monikielisten perheiden käsityksiä vuorovaikutuksessa ilmenevistä relationaalisista jännitteistä	
Oppiaine Viestintä	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Syksy 2022	Sivumäärä 49
Tiivistelmä <p>Tämän tutkielman tavoitteena oli kuvata ja jäsentää monikielisten perheiden käsityksiä oman perheen vuorovaikutuksessa ilmenevistä relationaalisista jännitteistä. Monikielisten perheiden vuorovaikutusta tarkastellaan relationaalisen dialektiikan teoriasta käsin. Tarkastelun kohteena on erityisesti vuorovaikutuksessa tapahtuva merkitysten luomisen prosessi. Teoria tarkastelee vuorovaikutuksessa ilmeneviä vastakkaisia diskursseja ja sitä, kuinka diskurssien vuorovaikutus rakentaa vuorovaikutusosuusapuolten yhteistä todellisuutta.</p> <p>Tutkimusaineisto koostui seitsemästä eri monikielisen perheen teemahaastattelusta. Perheenjäseniä pyydettiin kuvailemaan jokapäiväistä vuorovaikutustaan ja keskustelemaan keskenään erilaisista monikielisyyteen liittyvistä teemoista ja ilmiöistä. Perheiden kertomukset ilmensivät heidän omia tulkintojaan ja käsityksiään perheen vuorovaikutuksesta ja yhteisestä todellisuudesta.</p> <p>Tulokset osoittavat, että monikielisten perheiden käsityksissä heidän keskinäisestä vuorovaikutuksestaan ilmenee erilaisia diskursseja, joiden voidaan tunnistaa olevan vuorovaikutuksessa keskenään. Aineistosta tunnistetut diskurssit ilmensivät erilaisia relationaalisia jännitepareja. Niitä tunnistettiin tässä työssä neljä erilaista: yhteisöllisyyden ja itsenäisyyden välinen jännitepari, etäisyyden ja läheisyyden välinen jännitepari, mahdollistavuuden ja rajoittavuuden välinen jännitepari sekä ennustettavuuden ja ennustamattomuuden välinen jännitepari.</p> <p>Monikielisten perheiden vuorovaikutuksesta tunnistetut jänniteparit olivat pääosin tyypillisiä perhevuurovaikutuksesta tunnistettavia jännitteitä ja diskursseja. Jännitepareihin kytkeytyvät diskurssit liittyivät kuitenkin selkeästi monikielisen vuorovaikutuksen erityispiirteisiin. Monikielisyyteen liittyvät diskurssit koskivat erityisesti kielten luomaa yhteisöllisyyttä ja läheisyyttä. Toisaalta perheiden vuorovaikutuksessa merkityksennettiin kieliin liittyviä rajoittavia ilmiöitä, kuten osallistumisen rajallisuutta ja kielen luomaa etäisyyttä muihin perheenjäseniin. Yleisesti perhekontekstiin liitettäviä jännitteitä olivat esimerkiksi yhteisen ajanvieton ja oman tahdon ilmaisemisen diskurssit.</p> <p>Tämä tutkielma tarjoaa ymmärrystä monikielisyyteen liittyvistä diskursseista perhekontekstissa. Tutkielman tuloksia voidaan soveltaa myös muiden monikielisten ryhmittymien, kuten monikielisten työyhteisöjen vuorovaikutuksen ja merkitystenluonnin tarkasteluun.</p>	
Asiasanat Monikieliset perheet, monikielinen vuorovaikutus, perhevuurovaikutus, relationaalisen dialektiikan teoria, relationaaliset jännitteet, viestintä	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

Sisällys

1 JOHDANTO.....	1
2 VUOROVAIKUTUS MONIKIELISISSÄ PERHEISSÄ	3
2.1 Perhe ryhmänä.....	3
2.2 Monikielisyys perheessä	5
3 RELATIONAALISEN DIALEKTIIKAN TEORIA.....	8
4 TUTKIELMAN TOTEUTUS	13
4.1 Tutkimustavoite ja -kysymykset	13
4.2 Teemahaastattelu.....	13
4.3 Haastateltavat ja haastatteluiden toteutus.....	15
4.4 Aineiston käsittely ja kontrapunktaalinen analyysi	18
5 TULOKSET	22
5.1 Perheiden vuorovaikutuksesta tunnistetut jänniteparit.....	22
5.2 Yhteisöllisyys – itsenäisyys -jännitepari.....	22
5.3 Etäisyys – läheisyys -jännitepari.....	26
5.4 Mahdollistavuus – rajoittavuus -jännitepari.....	29
5.5 Ennustettavuus – ennustamattomuus -jännitepari.....	33
6 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	36
7 ARVIOINTI	39
KIRJALLISUUS	42

1 Johdanto

Monikielisyttä voidaan havaita nykyään lähes kaikkialla: kaksikielisissä tienviitoissa, ruokakaupan eri kielillä kirjoitetuissa tuotemerkinnöissä, organisaatioiden eri kielille käännettyillä verkkosivuilla – ja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Monikielisyys on yleisempää kuin yksikielisyys. Valtaosa maailman väestöstä käyttää useampaa kuin yhtä kieltä arkipäiväisessä vuorovaikutuksessaan. (Piller 2017, 71; Auer & Wei 2007, 1.)

Monikielisen viestinnän ja vuorovaikutuksen merkitysten neuvottelu ja yhteensovittaminen eroaa vuorovaikutusprosessina yksikielisestä vuorovaikutuksesta. Eri kielet tarjoavat erilaisia tulkintakehyksiä maailman ja sanomien tulkitsemiseen. Monikielisessä vuorovaikutuksessa vuorovaikutusosapuolilla on keskenään erilaisia kielellisiä taitoja ja keinoja, joilla omia tavoitteita ja toiveita voidaan ilmaista. Jokaisella kielenpuhujalla on erilainen sanavarasto, kielitaidon taso, tottumus kielen käyttöön sekä kielellisen tarkkuuden tarve. Nämä vaikuttavat siihen, miten vuorovaikutusosapuolet onnistuvat luomaan yhteisiä merkityksiä sekä suhteelleen että myös ympäröivälle maailmalle.

Monikieliset vuorovaikutustilanteet ovat osa monen eurooppalaisen arkea. Euroopan Unionin selvityksen (2012) mukaan jopa neljäsosa eurooppalaisista raportoi käyttävänsä useampaa kuin yhtä kieltä päivittäisissä vuorovaikutustilanteissaan. Monet käyttävät useampaa kuin yhtä kieltä esimerkiksi työssään, koska lukuisat organisaatiot toimivat nykyään myös kansainvälisesti. Yrity maailmassa on tunnistettu monikielisyiden positiivinen vaikutus: yritysten myynnin on havaittu kasvavan, kun yritys on alkanut toimia useammalla kuin yhdellä kielellä (Clyne 2004, 20). Monikielisyys on ilmiönä hyvin ajankohtainen ja yhteiskunnallisesti merkittävä. Siksi siitä on tärkeää rakentaa parempaa ymmärrystä erilaisissa konteksteissa. Tässä tutkielmassa lähestyn monikielisyttä perhevuurovaikutuksen kontekstissa.

Perheet ovat sekä interpersonallisesti että yhteiskunnallisesti merkittäviä ryhmiä, jotka tarjoavat erilaisia eväitä ihmisen kasvuun ja kehitykseen. Perheet ovat usein yksityisiä ryhmiä, joiden rajat ja jäsenyydet määrittelee usein perhe itse. Siihen voi kuulua esimerkiksi huoltajia, lapsia, sukulaisia, lemmikkejä ja ystäviä. Perheelle ei ole vakiintunutta määritelmää.

Perheen vuorovaikutuksen dynamiikkaan vaikuttavat perheeseen kuuluvat jäsenet ja heidän keskinäiset suhteensa. Perhesuhteissa ja -vuorovaikutuksessa lapset oppivat olemaan vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa, ja voidaankin sanoa, että perheillä kasvuympäristönä on suuri merkitys siihen, miten ihmiset toimivat myös perheen

ulkopuolella. On tärkeää ymmärtää perhettä viestintäkontekstina, jotta voidaan ymmärtää paremmin esimerkiksi perheen ja työelämän keskinäistä suhdetta. Perheessä opitut mallit ja toimintatavat näkyvät ihmisen vuorovaikutuskäyttäytymisessä. Perheessä opitut tavat selittävät myös ihmisen toimintaa muissa ryhmissä, kuten ystävien parissa ja työympäristössä.

Monikielinen vuorovaikutus perheessä ei ole uusi ilmiö, mutta nykyään se tunnustetaan entistä paremmin yhteiskunnassa. Monikielisten perheiden määrän on huomattu kasvaneen globalisaation ja yhä lisääntyvän muuttoliikkeen myötä (Lanza & Wei 2016, 653). Ihmiset saattavat muuttaa töiden, kumppanien tai uusien kokemusten vuoksi toiseen maahan. Tämä voi johtaa uusien monikielisten suhteiden ja perheiden muodostumiseen. Esimerkiksi Erasmus+ -vaihto-ohjelma on saanut kiitosta siitä, kuinka paljon se on saattanut yhteen monikielisiä pareja (Lüdke 2016, Pillerin 2017, 161 mukaan).

Monikielisillä perheillä tarkoitetaan tässä työssä sellaisia ryhmiä, jotka tunnistavat itsensä perheeksi ja joiden päivittäisessä vuorovaikutuksessa käytetään useampaa kuin yhtä kieltä. Lähestyn monikielisiä perhesuhteita ja vuorovaikutusta lähtökohtaisesti jännitteisinä prosesseina, minkä takia nostan työn keskiöön vuorovaikutussuhteiden jännitteet ja niiden tarkastelun. Sovellan monikielisten perheiden vuorovaikutuksen tarkasteluun relationaalisen dialektiikan teoriaa, joka selittää merkitysten luomisen prosessia vuorovaikutuksessa. Teoria tarkastelee vastakkaisia diskursseja ja sitä, kuinka diskurssien vuorovaikutus rakentaa vuorovaikutusosapuolten yhteistä todellisuutta. (Baxter 2011, 1; Braithwaite & Schrodtt 2015, 279–280.) Teoriaa ei ole vielä sovellettu monikielisten perheiden vuorovaikutuksen tarkasteluun.

Tämän tutkielman tavoitteena on kuvata ja jäsentää monikielisten perheiden käsityksiä oman perheen vuorovaikutuksessa ilmenevistä relationaalisista jännitteistä. Monikielisten perheiden käsityksiä relationaalisista jännitteistä ei ole vielä tutkittu. Siksi niitä on tärkeä tutkia. Monikielisyys on Suomessa yleisempää kuin ajatellaan. Monimuotoisista perheistä on tärkeää saada parempaa ymmärrystä, jotta monimuotoistuvaa yhteiskuntaa voidaan ymmärtää paremmin. Tutkielman tuloksia voidaan soveltaa muidenkin monikielisten ryhmien kuin perheiden vuorovaikutuksen tarkasteluun. Tulokset voivat olla sovellettavissa myös monikielisten työyhteisöjen vuorovaikutuksen tarkasteluun.

2 Vuorovaikutus monikielisissä perheissä

2.1 Perhe ryhmänä

Perhe on viestintä- ja vuorovaikutuskontekstina mielenkiintoinen tutkimuskohde, koska perhe on usein ensimmäinen ja pitkäaikaisin ryhmä, johon ihminen kuuluu. Perheen muoto ja kokoonpano voi muuttua ajan myötä ja ihmisen elinkaareen saattaa kuulua useita eri perheitä. Perheet ovat aina ainutlaatuisia kokoonpanoja, joiden olemassaoloa perhe merkityksentää yhteisessä vuorovaikutuksessa. Silti jokaisella perheenjäsenellä on aina oma kokemuksensa ja käsityksensä perheestä. (Jallinoja, Hurme & Jokinen 2014, 7.) Perheet ovat merkityksellisiä ryhmiä niin ihmisen kehityksen kuin myös yhteiskunnan toiminnan kannalta.

Perhevuorovaikutuksessa opitaan esimerkiksi olemaan vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa ja ymmärtämään miten vuorovaikutussuhteet pääsääntöisesti toimivat (Vangelisti 2013, 1).

Perhetutkimuksella on pitkät juuret sosiologian ja kehityspsykologian tutkimustraditiossa. Viestinnän näkökulmasta perheitä on tarkasteltu aktiivisesti 1980-luvulta asti. (Stamp & Shue 2013, 11.) Vaikka perhetutkimuksella on pitkät traditiot, perheelle ei ole yhtä vakiintunutta määritelmää. Osa perhetutkijoista jopa kieltää mahdollisuuden perheiden määrittämiselle (Jallinoja & al. 2014, 7). Vakiintuneen ja universaalien määritelmän luominen on haastavaa, koska perheet ovat yksikköinä aina ainutlaatuisia, eivätkä perheiden kokoonpanot asetu aina ennalta määriteltyihin muotteihin.

Caughlin, Koerner, Schrodt ja Fitzpatrick (2011, 680–682) ovat jakaneet erilaiset perheen määritelmät kolmeen eri luokkaan: perheen rakenteen, perheen psykososiaalisten tehtävien ja perheessä käytävien vuorovaikutusprosessien määrittämään luokkaan. Perheen rakenteeseen perustuvat määritelmät kuvaavat perheitä sellaisina ryhminä, joiden olemassaolo perustuu biologiseen sukulaissuhteeseen tai lailla vahvistettuun suhteeseen, kuten avioliittoon tai adoptioon. Nämä määritelmät jättävät kuitenkin ulkopuolelle esimerkiksi uusperheet ja sijaisperheet. Psykososiaalisten tehtävien perusteella määritellyillä perheillä puolestaan tarkoitetaan sellaisia ryhmiä, jotka suorittavat yhdessä erilaisia tehtäviä. Tehtävillä tarkoitetaan yhteistä toimintaa, joka tuottaa perheenjäsenille fyysistä ja psyykkistä kasvua ja kehitystä sekä merkityksen tunnetta. Perheen määrittää siis yhteinen aktiivinen toiminta, mikä on tulokulmana huomattavasti inklusiivisempi kuin biologisiin tai lailla määriteltyihin sidoksiin perustuvat perheen määritelmät. Vuorovaikutusprosesseihin perustuvat perheen määritelmät kuvaavat perheitä yksityisinä ryhminä, jotka luovat vuorovaikutuksessaan

yhteisiä merkityksiä kodilleen ja itselleen ryhmänä. Perhesuhteet nähdään vahvoina luottamuksellisina ja emotionaalisina siteinä, jotka perustuvat ryhmän yhteiseen historiaan ja tulevaisuuteen. Vuorovaikutusprosesseihin perustuvat perheen määritelmät eroavat psykososiaalisten tehtävien määrittämästä perheestä siinä, että nämä määritelmät korostavat perheen yhteisen toiminnan lisäksi perheen sisäisiä vuorovaikutussuhteita sekä jäsenten vertaisriippuvuutta. (Caughlin & al. 2011, 680–682.) Tämän tutkielman keskiössä ovat vuorovaikutuksessa rakentuvat merkitykset ja niiden tarkastelu. Sen takia tässä tutkielmassa perhettä ryhmänä lähestytään vuorovaikutusprosesseissa rakentuvana kokoonpanona.

Lähes kaikki perheen vuorovaikutusprosesseja korostavat perhemääritelmät kuvaavat perhettä kahden tai useamman jäsenen muodostamana sosiaalisena rakenteena, jonka jäsenet ovat vertaisriippuvaisia toisistaan (Baxter & Braithwaite 2006, 3; Floyd, Mikkelson & Judd 2006, 23; Vangelisti 2013, ix.). Yhden inklusiivisimmista perheen vuorovaikutusprosesseja korostavasta määritelmästä ovat luoneet Turner ja West (2002, 8). Heidän määritelmänsä mukaan perhe on itsemääritelty yksityinen ryhmä, jota rakennetaan ja ylläpidetään ryhmän keskeisessä vuorovaikutuksessa. Määritelmän mukaan perheeseen voi kuulua vapaaehtoisia ja tahdottomia (*voluntary* ja *involuntary*) suhteita. Perheellä on symboliset sisäiset ja ulkoiset rajat sekä yhteinen historia, nykyinen hetki ja tulevaisuus. Määritelmän vahvuus on sen inklusiivisuus, mutta määritelmää on kritisoitu sen epäselvästä rajojen määritelmästä. Tarkastelen kuitenkin perheitä interpretatiivisesta näkökulmasta, jonka mukaan sosiaalinen maailma rakentuu monista eri todellisuuksista (Baxter & Braithwaite 2006, 4). Olen valinnut tämän tutkielman perheen rajojen määritelmäksi sen, että perhe tunnistaa itsensä ryhmäksi, joka ylläpitää ja merkityksentää itseään ryhmänä vuorovaikutuksessa. Sovellan Turnerin ja Westin (2002) perheen määritelmää tässä tutkielmassa, koska se sopii tutkielman interpretatiiviseen näkökulmaan ja ei sulje pois monimuotoisia perheitä. Lisäksi haluan tässä tutkielmassa soveltaa mahdollisimman neutraaleja ja inklusiivisia termejä, minkä takia termien “äiti”, “isä”, “sisko” tai “veli” sijasta käytän termejä “huoltaja” ja “sisarus”.

Perheitä on tutkittu pääosin postpositivistisesta näkökulmasta (Suter & Norwood 2017). Itse lähestyn tässä tutkielmassa perhettä interpretatiivisesta näkökulmasta. Interpretatiivisen näkökulman mukaan sosiaalinen maailma koostuu monista eri todellisuuksista, jotka perustuvat ryhmän jäsenten subjektiivisiin käsityksiin maailmasta. Näkökulman mukaan todellisuuksia on yhtä monta kuin jäseniä ryhmässä. Näin ollen jäsenten kertomukset ja kokemukset maailmasta nähdään todellisuutena. (Baxter & Braithwaite 2006, 4–5.) Interpretatiivisen näkökulman heuristinen ote on vahvuus, kun halutaan tarkastella ryhmän jäsenten näkökulmia, kertomuksia ja kielellisiä valintoja. Lähestyn tässä tutkielmassa perheitä

interpretatiivisesta relationaalisen dialektiikan teorian näkökulmasta. Relationaalisen dialektiikan teoria tarkastelee kamppailevien diskurssien vuorovaikutusta ja diskurssien hallintaa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Syvennyn teoriaan tarkemmin luvussa 3.

Tässä tutkielmassa perheellä tarkoitetaan itsemääriteltyä ryhmää, jota ylläpidetään ryhmän keskeisessä vuorovaikutuksessa. Perheellä on yhteinen historia, nykyhetki ja tulevaisuus, jolle perhe luo merkityksiä aktiivisesti vuorovaikutuksessa. Jokaisella perheenjäsenellä on oma kokemus perheestä ja jokainen yksilöllinen kokemus on kuvaus perheen todellisuudesta.

2.2 Monikielisyys perheessä

Perheet voivat olla monikielisiä monista eri syistä. Yleisin syy perheen monikielisyydelle on se, että vanhemmilla on eri äidinkieliä ja he haluavat opettaa oman äidinkieltä myös lapselleen. Perheen monikielisyyden taustalla voi olla myös muutto ulkomaille ja sen myötä uuden kielen omaksuminen. Jotkut vanhemmat opettavat lapsilleen useampaa kieltä pelkästään parempien työmahdollisuuksien toivossa. (Auer & Wei 2007, 4; Leung, Calcagno, Tong & Uchikoshi 2021.)

Tässä tutkielmassa monikielisillä perheillä tarkoitetaan sellaisia ryhmiä, jotka tunnistavat itsensä perheeksi ja rakentavat vuorovaikutuksessaan merkityksiä useammalla kuin yhdellä kielellä. Monikielisiä perheitä on tutkittu paljon 2010-luvulla, mutta näkökulma on ollut kielitieteellinen. Useat tutkimukset ovat käsitelleet esimerkiksi kielen ja kulttuurin oppimista (Kheirkhah & Cekaite 2015; Barker & Cornwell 2019) ja perheen kielikäytänteitä ja -ideoita (Curdt-Christiansen 2016; Moustaoui Srhir 2020; Lomeu Gomes 2020). Tässä tutkielmassa monikielisiä perheitä lähestytään vuorovaikutuksen ja vuorovaikutussuhteiden dynamiikan näkökulmasta, joten monikielisyys toimii ainoastaan tutkielman kontekstina. On kuitenkin tärkeä ymmärtää mikä merkitys kielellä on vuorovaikutustilanteissa, jotta voidaan paremmin ymmärtää monikielistä vuorovaikutusta ja sen dynamiikkaa.

Kielellä on merkittävä asema siinä, miten ihmiset kokevat ja tulkitsevat maailmaa. Kieli tarjoaa monenlaisia konsepteja ja tulkintakehyksiä todellisuuden tulkintaan. (Piller 2017, 32–34.) Monikielistä vuorovaikutustilannetta tarkastellessa on erityisen tärkeä ymmärtää, että vuorovaikutusosapuolten osaamien kielten tarjoamat tulkintakehykset vaikuttavat siihen, kuinka osapuolet tarkastelevat vuorovaikutustilannetta, reagoivat toistensa sanomiin sekä merkityksentävät koko vuorovaikutussuhdetta. Tulkintakehysten lisäksi kielet tarjoavat myös erilaisia kielellisiä keinoja, joilla ihmiset voivat ilmaista omia havaintojaan ja kokemuksiaan maailmasta. Tämä tarkoittaa, että eri kielten puhujat kykenevät eri tavoin tekemään havaintoja

maailmasta sekä sanoittamaan omia kokemuksiaan. (Piller 2017, 34–36.)

Vuorovaikutusosapuolet tuovat siis aina vuorovaikutustilanteeseen omat kielelliset taitonsa ja kykynsä, jotka vaikuttavat vuorovaikutustilanteiden etenemiseen ja merkitysten rakentamisen prosessiin. (Piller 2017, 45, 72.)

Monikielisyyden on todistettu vaikuttavan myös ihmisen psyykeeseen ja persoonallisuuspiirteisiin. Dewaelen ja Botesin (2020) mukaan monikielisessä ympäristössä kasvaneet ihmiset oppivat jo lapsina ymmärtämään, että kaikki ihmiset eivät puhu samaa kieltä tai jaa samoja kulttuurisia arvoja tai käytäntöjä. Mitä paremmin yksilö ymmärtää kielellistä moninaisuutta, sitä todennäköisemmin tämä hyväksyy, että ihmisillä on erilaisia arvoja ja toimintatapoja. Siksi monikielisten ihmisten on huomattu olevan suvaitsevaisempia (Luo & Wei 2021), joustavampia ja avoimempia (Dewaele & Botes 2020) kuin yhtä kieltä puhuvien ihmisten. Lisäksi monikielisyyden on todettu lisäävän ihmisen luovuutta esimerkiksi ongelmanratkaisussa tai uusien ideoiden luomisessa (Fürst & Grin 2018). Tämä johtuu mahdollisesti siitä, että monikielisissä ympäristöissä aikaa viettäneet ihmiset ovat usein olleet tilanteissa, joissa kaikki eivät ole puhuneet tai ymmärtäneet samoja kieliä. Yhteisen kielen puuttuminen on vaatinut keinoja löytää vaihtoehtoisia tapoja ilmaista omia ajatuksia ja toiveita. Kun ei ole ollut yhteistä kieltä, on pitänyt löytää keino, jolla kiertää ilmaus tai selittää asia toisin. Tällaiset tilanteet kehittävät varmasti ongelmanratkaisukykyjä ja lisäävät luovuutta.

Monikielisyys tarjoaa monia positiivisia piirteitä yksilölle. Myös perheessä monikielisyys voidaan nähdä positiivisena piirteenä sekä voimavarana. Yhteiset kielet lisäävät perheen koheesiota erityisesti maahanmuuttajaperheissä, sillä monikielisyyden on nähty vahvistavan lapsen ja vanhemman suhteen rakentumista. Monikielisyys voi toimia myös symbolina perheen identiteetille. Monet kielet ilmentävät eri identiteettejä, jotka auttavat perheenjäseniä merkityksentämään perhettä ryhmänä. (Clyne 2004, 20.)

Merkitysten neuvottelu monikielisesti saatetaan joskus kokea raskaaksi; monikielinen vuorovaikutus ei ole aina yksinkertaisin tapa sopia perheen yhteisistä asioista. Erilaiset kielitaitotasot saattavat hidastaa merkityksenluontiprosesseja, jolloin perhe saattaa kehystää oman monikielisyyden negatiivisena tai estävänä ilmiönä. Erilaiset odotukset ja toiveet lasten kielitaidoista voivat myös luoda erilaisia jännitteitä perheeseen. Toive lapsen monikielisyydestä on usein käytännöllinen, koska vanhempi toivoo lapsen kykenevän viestimään esimerkiksi sukulaistensa kanssa kyseisellä kielellä. Oletus täydellisestä

kielitaidosta voi kuitenkin luoda paineita lapselle ja luoda jännitteitä lapsen ja vanhemman välille, jos lapsi ei vastaa vanhempien kielellisiä ideologioita. (Lanza 2007, 53.)

Monikielisissä perheissä elävien kielitaito mukautuu aina tarpeiden ja tilanteiden mukaiseksi (Martin, 2016). Perheessä saatetaan esimerkiksi puhua tietyistä aiheista ja teemoista vain tietyillä kielillä, jolloin puhutuille kielille syntyy ikään kuin eri funktiot ja aihespesifit sanastot. Eri kieliin liitetään usein myös erilaisia tunteita. Pavlenkon (2004) mukaan monikielisissä perheissä sanomia tulkitaan eri tavoin, kun ne ilmaistaan eri kielillä. Jos perheen huoltaja ilmaisee esimerkiksi pettymystään omalla äidinkielellään, ilmaisu tulkitaan aidompana ja tunteellisempana, kuin jos hän olisi ilmaissut asian toisella kielellä. Kielen keinoilla pystytään siis luomaan sekä läheisyyttä että etäisyyttä perheen kesken. (Pavlenko 2004, 179.) Tarkasteltaessa perheiden käsityksiä perheen vuorovaikutuksessa ilmenevistä jännitteistä on tarkoituksenmukaista havainnoida, minkälaisia etäisyyden tai läheisyyden merkityksiä perheet luovat kielen valinnalle.

3 Relationaalisen dialektiikan teoria

Sovellan monikielisten perheiden vuorovaikutuksen tarkasteluun relationaalisen dialektiikan teoriaa. Relationaalisen dialektiikan teoria selittää merkitysten luomisen prosessia vuorovaikutuksessa, ja sitä, kuinka näitä merkityksiä rakennetaan tulkitsemalla vuorovaikutusosapuolten sanomissa ilmenevien diskurssien vuorovaikutusta (Baxter 2011, 1; Braithwaite & Schrodt 2015, 279–280). Merkityksillä tarkoitetaan erilaisia käsityksiä maailmasta ja ilmiöistä. Nämä yhdessä rakennetut merkitykset taas rakentavat vuorovaikutusosapuolten yhteistä maailmaa. Vuorovaikutuksessa rakennetut merkitykset eivät kuitenkaan koskaan vakiinnu, vaan ovat aina uudelleen merkityksennettävissä uusissa vuorovaikutustilanteissa. Merkitysten vakiintumattomuuden vuoksi merkityksiä onkin mielekästä tarkastella. Relationaalisen dialektiikan teoria ei pyri ennustamaan tai yleistämään vuorovaikutuskäyttäytymistä, vaan pikemminkin auttaa ymmärtämään vuorovaikutusta vuorovaikutussuhteissa. (Braithwaite & Schrodt 2015, 280, 287.)

Relationaalisen dialektiikan teoria näkee viestinnän rakentavan todellisuutta ja todellisuuden rakentuvan vuorovaikutuksessa. Teorian interpretatiivinen lähestymistapa korostaa yksilöiden näkemyksiä ja keskusteluiden yksityiskohtia, ja määrittää näiden kokemusten rakentavan todellisuutta. Teoria on saanut tunnustusta siitä, että se kuvaa vuorovaikutusta, eikä keskity psykologisiin ja sosiologisiin konstruktiioihin. Teoria kuvaa sekä vuorovaikutusprosessia että -tuloksia, joten sitä voidaan soveltaa erinomaisesti vuorovaikutussuhteiden monipuoliseen tarkasteluun. (Braithwaite & Schrodt 2015, 280, 287.) Tarkastelen vuorovaikutusta tässä työssä relationaalisen dialektiikan teorian näkökulmasta, koska teoria selittää tutkittavaa ilmiötä eli vuorovaikutussuhteissa ilmeneviä jännitteitä. Lisäksi teorian interpretatiivinen näkökulma sopii perheiden vuorovaikutuksen jännitteiden käsitysten tarkasteluun, koska näkökulman mukaan käsitysten ja kokemusten nähdään rakentavan todellisuutta.

Relationaalisen dialektiikan teoria käsittää vuorovaikutuksen ikään kuin suurena lausumaketjuna (*utterance chain*): vuorovaikutuksessa ilmaistut lausumat vastaavat aina edelliseen sanomaan joko vahvistamalla sitä, kumoamalla sen tai viittaamalla menneisiin lausumiin. Vuorovaikutuksessa toimitaan siis aina vuorovaikutussuhteen historian ja tulevaisuuden pohjalta. (Baxter 2011, 49–50.) Lausumat voidaan jakaa neljään erilaiseen kategoriaan: 1) proksimaalinen jo puhuttu 2) proksimaalinen ei vielä puhuttu 3) distaalinen jo puhuttu ja 4) distaalinen ei vielä puhuttu. Proksimaalisella jo puhutulla tarkoitetaan sellaisia lausumia, joilla viitataan vuorovaikutussuhteen kontekstiin. Proksimaalisella ei vielä puhutulla tarkoitetaan taas lausumia, jotka ilmentävät vuorovaikutuskumppanilta odotettua

reaktiota. Distaalisella jo puhutulla viitataan yhteiskunnalliseen kontekstiin. Distaalisella ei vielä puhutulla tarkoitetaan vuorovaikutussuhteen ulkopuolisia odotuksia ja reaktioita. Tällä tarkoitetaan sitä, että myös ulkopuoliset tekijät, kuten ympäröivä yhteisö ja ihmiset, vaikuttavat vuorovaikutussuhteeseen. Vuorovaikutussuhteet eivät ole siis tyhjiössä. (Baxter 2011, 50–54.) Lausumat, joiden nähdään heijastavan jotain näistä neljästä lausumaketjun kategoriasta, voivat ilmetä monikielisen perheen vuorovaikutuksessa monin eri tavoin. Esimerkkinä tilanne, jossa huoltajat neuvottelevat keskenään perheen yhteisen kielen valinnasta. Toinen vanhemmista ilmaisee oman sukunsa odottavan lapsen puhuvan heidän yhteistä vähemmistökieltään, ja toinen vanhempi ilmaisee käsityksensä siitä, että ympäröivän yhteisön kielen puhujana lapsi kokee kuuluvansa paremmin yhteiskuntaan. Vanhempien lausumat ilmentävät edellä mainittuja eri konteksteihin viittaavia lausumakategorioita.

Vuorovaikutusosapuolten lausumat ilmentävät aina erilaisia diskursseja. Keskeistä relationaalisen dialektiikan teoriassa onkin tarkastella erilaisia vuorovaikutuksessa ilmeneviä diskursseja ja niiden vuorovaikutusta. Diskurssit jaetaan usein erilaisiin jännitepareihin, jotka kuvaavat vastakkaisten diskurssien vuorovaikutusta. Kolme yleisintä vuorovaikutuksesta tunnistettavaa jänniteparia ovat autonomian ja yhtenäisyyden jännite, avoimuuden ja yksityisyyden jännite sekä ennustettavuuden ja arvaamattomuuden jännite. (Braithwaite & Schrodt 2015, 279.)

Diskurssi on käsitteenä hyvin monimerkityksinen. Diskurssilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi vakiintunutta merkityksellistämisen tapaa, puhetapaa, kielenkäyttöä kontekstissa tai ymmärrystä todellisuudesta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 19–20.) Diskurssintutkimuksen peruslähtökohta on se, että sanoilla ja ilmauksilla ei ole pysyviä merkityksiä, vaan sanojen merkitykset rakentuvat aina uusissa viestintätilanteissa. Kieli nähdään merkkijärjestelmänä ja resurssina, jolla merkityksiä voidaan rakentaa. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 12–13.) Voidaankin siis sanoa, että kieli rakentaa todellisuutta. Tämä käsitys pohjaa sosiaalisen konstruktivismin teoreettiseen viitekehykseen, jossa todellisuuden nähdään rakentuvan vuorovaikutuksessa (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 10). Diskursseja tarkastellessa ei kiinnitetä huomiota ainoastaan kielenkäyttöön, vaan huomio on myös yhteiskunnallisella tasolla. Teksti tai puhe suhteutetaan aina osaksi laajempaa aika- ja tilannejatkumoa ja siitä tehdyt tulkinnat on aina tehtävä kontekstikohtaisesti. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 16–17.) On muistettava, että kielen hyödyntämistä rajoittaa kuitenkin kontekstin viestintäkäytänteet, kielenkäyttäjän omat kielitaidot ja mieltymykset (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 12–13). Monikielisten perheiden vuorovaikutusta analysoitaessa onkin tärkeää huomioida

perheenjäsenten henkilökohtaiset ja eri tasoiset kielitaidot, koska kieli on luonnollisesti merkittävässä roolissa diskurssien syntymisessä.

Pietikäisen ja Mäntysen (2009, 21) mukaan diskurssin monimerkityksinen käsite tulee merkityksentää aina tutkimuskohtaisesti. Tässä tutkielmassa diskurssi tarkoittaa vakiintunutta merkityksellistämisen tapaa sekä erilaisia todellisuuskäsityksiä. Perheviestinnän kontekstissa diskurssi voi tarkoittaa esimerkiksi käsityksiä perheen toiminnasta ryhmänä tai perheen rajoja ja rooleja.

Relationaalisen dialektiikan dialogisesta näkökulmasta lausumia tulee tarkastella kamppailevina diskursseina (Baxter, 2011, 49). Diskurssien kamppailuun liittyy olennaisesti erilaiset valtaan liittyvät ilmiöt. Valtan tarkastelu onkin merkittävä osa relationaalisen dialektiikan teoriaa. Perinteisesti vallan nähdään olevan yksilöllä tai sosiaalisella ryhmällä, mutta relationaalisen dialektiikan teoria käsittää vallan olevan diskursseissa. Valta on siis diskurssien, eikä toimijoiden ominaisuus. (Baxter 2011, 123–124.) Tämä on mielenkiintoinen näkemys perheviestinnän tarkasteluun, koska perheessä voidaan perinteisesti nähdä roolijakoja iän, sukupuolen tai erilaisten biologisten tai lain määrittämien tekijöiden pohjalta. Voidaan kuvitella esimerkiksi perheen vanhemmalla olevan enemmän valtaa kuin lapsella, mutta valta ei olekaan relationaalisen dialektiikan näkökulmasta roolista riippuvaista, vaan siitä, minkälaisia diskursseja vanhemman rooliin liittyy.

Joillain diskursseilla on enemmän valtaa kuin toisilla. Tätä diskurssien epätasavertaisuutta selittää diskurssien keskeisen (*centripetal*) ja marginaalisen (*centrifugal*) aseman kamppailu. (Baxter 2011, 121–123). Keskeiset diskurssit ovat normatiivisia ja perinteisiä käsityksiä, joita ei yleensä kyseenalaisteta. Marginaalisilla diskursseilla tarkoitetaan taas sellaisia diskursseja, jotka eivät ole normatiivisia tai yleisesti hyväksytyjä käsityksiä. Keskeisillä diskursseilla on luonnollisesti enemmän valtaa kuin marginaalisilla diskursseilla. (Baxter 2011, 124.) Keskeisiä diskursseja voidaankin nimittää myös kulttuurisesti valta-asemassa oleviksi diskursseiksi (Braithwaite & Schrodt 2015, 280). Monikielisten perheiden vuorovaikutusta on mielekästä tarkastella relationaalisen dialektiikan teorian näkökulmasta, koska monikielisyyteen ja perhevuorovaikutukseen ilmiöinä liittyy erilaisia valtateemoja.

Diskurssien vuorovaikutus tapahtuu joko diakronisesti tai synkronisesti. Diskurssien diakronisessa eli eriaikaisessa vuorovaikutuksessa diskurssit nimensä mukaisesti vuorottelevat ja kamppailevat, eivätkä yhdisty. Diakroninen vuorovaikutus tapahtuu järjestystä vaihtaen (*spiraling inversion*) tai segmentoimalla (*segmenting*). Järjestyksen

vaihtamisella tarkoitetaan sitä, että eri diskurssit ovat keskeisessä asemassa eri aikoina. Segmentointi tarkoittaa puolestaan, että eri diskurssit ovat keskeisessä asemassa tietyssä kontekstissa tai teemassa. (Baxter 2011, 127–131.)

Diskurssien synkroninen vuorovaikutus tapahtuu silloin, kun lausumista on tunnistettavissa useita diskursseja samanaikaisesti. Diskurssien diakronisesta vuorovaikutuksesta poiketen, synkronisessa vuorovaikutuksessa diskurssit yhdistyvät ja kulkevat ikään kuin ristikkäin. (Baxter 2011, 131.) Synkroninen vuorovaikutus voidaan jakaa neljään eri ulottuvuuteen: 1) vastustava kamppailu, 2) suora–epäsuora kamppailu, 3) vakava–leikkisä kamppailu ja 4) kiistelevä–uudistava kamppailu. Diskurssien vastustavasta kamppailusta on kyse silloin, kun vuorovaikutusosapuolilla on eri näkökulmat ja käsitykset tilanteesta. Suora–epäsuora kamppailu kuvastaa taas sellaista diskurssien synkronista vuorovaikutusta, jossa diskurssit ovat monitulkintaisia tai epäselviä. Epäsuoruudella vuorovaikutusosapuolet voivat esimerkiksi vältellä tiettyjen diskurssien törmäystä. Vakava–leikkisä taistelu viittaa puolestaan lausuman sävyyn. Toinen vuorovaikutusosapuoli voi esimerkiksi valittaa toisen toiminnasta leikkisään sävyyn. Viimeinen neljästä synkronisen vuorovaikutuksen ulottuvuuksista on kiistelevä–uudistava kamppailu. Tässä diskurssikamppailussa kummankaan vuorovaikutusosapuolen diskurssi ei voita, vaan kummankin diskursseja vahvistetaan ja kielletään samanaikaisesti. Kamppailun tulos on ikään kuin kompromissi, eli jokin täysin uusi aiheelle luotu merkitys. (Baxter 2011, 131–141.) Diskurssien vuorovaikutusta voidaan tarkastella kontrapuntaalisella analyysimenetelmällä. Analyysimenetelmään syvennyttään luvussa 4.

Relationaalisen dialektiikan teoriaa on sovellettu viestintätieteellisessä tutkimuksessa monissa eri konteksteissa. Perhekontekstissa relationaalisen dialektiikan teoriaa on sovellettu mittavasti esimerkiksi uusio- ja uusperheiden (ks. esim. Braithwaite & Baxter 2006; Braithwaite, Toller, Daas, Durham & Jones 2008; DiVerniero 2007; Cissna, Bochner & Cox 1990), adoptioperheiden (Baxter, Norwood, Asbury & Scharp 2014; Baxter, Suter, Thomas & Seurer 2015; Norwood & Baxter 2011; Harrigan 2009) sekä appivanhempien vuorovaikutuksen (Prentice 2009; Mikucki 2007) tarkasteluun. Esimerkiksi uusperheitä tarkastelevan tutkimuksen mukaan lapset haluavat äiti- tai isäpuolelta emotionaalista läheisyyttä, mutta samaan aikaan lapset pyrkivät emotionaaliseen etäisyyteen, koska ‘edelliseen’ tai ‘vanhaan’ vanhempaa kohtaan tunnetaan vielä uskollisuutta (Baxter, Braithwaite, Bryant & Wagner 2004). Toisen uusperheiden relationaalisia jännitteitä tarkastelevan tutkimuksen mukaan uusperheen lapset haluavat saada vanhemmilta tietoa siitä,

mitä perheessä tapahtuu, mutta samaan aikaan lapset haluavat välttää tietoa, jota voisi olla epämukavaa kuulla (Braithwaite & al. 2008).

Perheiden vuorovaikutuksesta on tunnistettu monenlaisten eri diskurssien vuorovaikutusta ja kamppailua. Laajan perheviestintätieteellisen selvityksen mukaan perheissä useimmiten toistuvia jännitteitä ovat yhteneväisyyden ja eriäväisyyden jännite, pysyvyyden ja muutoksen jännite sekä ilmaisevuuden ja ilmaisemattomuuden välinen jännite. (Stamp & Shue 2013, 19.) Muita tunnistettuja jännitteitä ovat esimerkiksi avoimuuden ja yksityisyyden (Prentice 2009) sekä etäisyyden ja läheisyyden (Carr & Wang 2012) väliset jännitteet.

Relationaalisen dialektiikan teoriaa ei ole toistaiseksi sovellettu monikielisten perheiden vuorovaikutuksen tarkasteluun. Tutkimuskirjallisuutta löytyy enemmän monikulttuuristen perheiden vuorovaikutuksesta. Esimerkiksi Carine Cools (2015) analysoi relationaalisen dialektiikan teorian viitekehyksestä käsin kulttuurienvälisten parien näkemyksiä monikulttuurisesta vanhemmuudesta ja lasten kasvattamista. Cools analysoi kuitenkin vain vanhempia ja heidän välistä vuorovaikutustaan. Kulttuurienvälisten parien vuorovaikutusta ovat tutkineet myös Rogan, Hopkinson ja Piacentini (2020), jotka tarkastelevat kuluttamiseen liittyviä jännitteitä.

Tässä työssä tarkastelen monikielisten perheiden käsityksiä vuorovaikutuksessa ilmenevistä relationaalista jännitteistä. Tutkin perhettä kokonaisuutena ja pyrin jäsentämään perheen arkisia merkitysneuvotteluja perheen monikielisyydestä ja sen merkityksestä perheenjäsenille. Perheiden kertomusten nähdään tässä työssä heijastavan todellisuutta, joten heidän käsityksensä vuorovaikutuksen relationaalisista jännitteistä tulevat ilmi heidän kertomuksistaan.

4 Tutkielman toteutus

4.1 Tutkimustavoite ja -kysymykset

Tämän tutkielman tavoitteena on kuvata ja jäsentää monikielisten perheiden käsityksiä oman perheen vuorovaikutuksessa ilmenevistä relationaalisista jännitteistä. Tavoitteen pohjalta on muodostettu kaksi tutkimuskysymystä:

- 1) Mitä relationaalisia jännitteitä ilmenee perheiden kertomuksissa heidän keskinäisestä vuorovaikutuksestaan?
- 2) Mitä hallintakeinoja perheet kuvailevat käyttävänsä relationaalisten jännitteiden hallintaan?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla pyritään tunnistamaan ja nimeämään jännitteitä, jotka ilmenevät monikielisten perheiden vuorovaikutuksessa. Jännitteitä tunnistetaan perheiden kertomuksista, kuvauksista ja käsityksistä, jotka liittyvät erilaisiin monikielisen perhevuurovaikutuksen ilmiöihin. Toisella tutkimuskysymyksellä pyritään jäsentämään, miten perhe kuvailee hallitsevansa näitä jännitteitä. Tämän tutkielman tieteenfilosofinen lähestymistapa on fenomenograafis-hermeneuttinen, mikä tarkoittaa sitä, että haastateltavien perheiden kokemukset ja käsitykset perheen vuorovaikutuksesta käsitetään todellisuutena.

Tutkimuksen tavoitteisiin pyritään keräämällä haastatteluaineisto, jossa monikieliset perheet luonnehtivat oman perheen monikielistä vuorovaikutusta. Monikielisillä perheillä tarkoitetaan ryhmiä, jotka määrittelevät itsensä perheeksi ja puhuvat keskenään useampaa kuin yhtä kieltä. Monikielisiä perheitä pyydetään kuvailemaan erilaisia arkisia tilanteita sekä reflektoimaan omia kokemuksiaan, näkökulmiaan ja oletuksiaan monikielisestä perhevuurovaikutuksesta. Näistä kertomuksista pyritään tunnistamaan relationaalisia jännitteitä eli vastakkaisia diskursseja, joiden voidaan havaita olevan vuorovaikutuksessa keskenään. Relationaalisten jännitteiden hallintaa tunnistetaan kertomuksista, joissa haastateltavat kuvailevat esimerkiksi kompromissien tekoa tai merkitysneuvotteluja.

4.2 Teemahaastattelu

Tutkielma toteutetaan laadullisena tutkimuksena ja aineistonkeruumenetelmänä käytetään puolistrukturoitua teemahaastattelua. Tutkimusaineistoa halutaan kerätä perheenjäsenten kokemuksista ja käsityksistä, jotka liittyvät erilaisiin monikielisyys-teemoihin. Tarkastelen vuorovaikutusta käsitysten kautta, eli kysymällä perheen vuorovaikutuksesta saan tietoa

heidän käsityksiään vuorovaikutuksesta. Teemahaastattelu soveltuu tämän tutkielman aineistonkeruumenetelmäksi, koska menetelmällä saadaan kerättyä monipuolista aineistoa perheen monikielisen vuorovaikutuksen teemoista. Teemahaastattelu etenee tutkielman keskeisten teemojen varassa, mutta antaa tilaa haastateltaville pohtia aiheita keskustelun lomassa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48).

Tutkielman aineisto voitaisiin kerätä myös avoimilla kyselylomakkeilla. Haastatteluun aineistonkeruumenetelmänä päädyttiin kuitenkin siksi, että haastattelutilanteessa keskustelua ja kysymyksiä voidaan muuttaa joustavasti aina tilanteen, haastateltavien ja käytettävien kielten mukaan. Haastattelutilanteessa perheenjäsenet pääsevät pohtimaan yhdessä ääneen omia kokemuksiaan ja käsityksiään. Perheenjäsenet voivat haastattelutilanteessa jatkaa ja kommentoida toistensa puheenvuoroja ja ajatuksia, jolloin aineistosta tulee monipuolisempaa ja moniäänisempää kuin kyselylomakkeella kerätystä aineistosta. Haastattelutilanteessa on myös tilaa pyytää haastateltavia selventämään tai perustelevaan enemmän vastauksiaan. (Hirsjärvi, Sajavaara, Liikanen & Remes 1997, 205.)

Haastattelut toteutetaan ryhmähaastattelujen muodossa. Ryhmähaastattelulla pyritään saamaan aikaan keskustelua, jossa perheen jäsenet kuvailevat arkista vuorovaikutustaan ja sitä, miten monikielisyys ilmenee siinä. Ryhmähaastattelu on sopiva tiedonkeruun muoto tälle tutkielmalle, koska perhe voi auttaa väärinymmärrysten korjaamisessa, esimerkiksi oikaisemalla toisten vastauksia tai kyseenalaistamalla muiden näkemyksiä. (Hirsjärvi & al. 1997, 210–211.) Perheen kamppailevia diskursseja tutkittaessa onkin erittäin olennaista kuulla eri jäsenten näkemyksiä, jotta saadaan aineistoa eri diskursseista.

Ryhmähaastattelussa on huolehdittava siitä, että kaikilla haastateltavilla on tasavertainen mahdollisuus osallistua keskusteluun (Hirsjärvi & Hurme 2000, 61). Keskusteluun osallistumista saattaa kuitenkin rajoittaa haastateltavien kielelliset taidot. Haastattelut toteutetaan lähtökohtaisesti suomeksi, mutta monikielisyyttä voidaan käyttää työkaluna esimerkiksi merkitysten rakentamisessa. Osallistumisen mahdollisuutta tuetaan esimerkiksi siten, että haastateltavia kannustetaan kääntämään kysymyksiä tai vastauksia toisilleen sopiville kielille. Kaikille perheille annetaan myös mahdollisuus monikieliseen haastatteluun, eli kieltä voidaan vaihtaa puheenvuorojen välillä.

Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa kielenkäyttöä pidetään sosiaalisen todellisuuden rakentajana. Kieli ei heijasta todellisuutta, vaan kieltä on tutkittava sen tuottamien sosiaalisten merkitysten avulla. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 51.) Monikielisiä ihmisiä haastateltaessa on

erityisen tärkeä huomioida, että haastattelun kieli ei välttämättä ole haastateltavan vahvin kieli. Tämä tulee huomioida vastausten tulkinnessa. Vastaukset saattavat olla esimerkiksi yleistettyjä tai ilmaisia tarkoitettua voimakkaampia. Haastattelut voidaan toteuttaa myös monikielisesti perheen toiveiden mukaan, jotta haastatteluun osallistuvat kokevat, että heillä on mahdollisuus ilmaista itseään ja ajatuksiaan mahdollisimman luontevasti.

Tämän tutkielman teemahaastattelun teemat muodostetaan perhekirjallisuuden pohjalta. Haastattelurunko perustuu neljään eri teemaan: 1) perheen määrittely, 2) monikielisyyden määrittely, 3) monikielinen perhearhi ja 4) odotukset monikielisestä perhevuorovaikutuksesta. Näiden neljän teeman pohjalta luodaan haastattelurunko ja -kysymykset, jotka toimivat haastatteluiden tukena. Haastateltavat pyritään saamaan keskustelemaan mahdollisimman vapaasti haastattelun aiheista, jotta aineisto koostuisi mahdollisimman monista eri näkökulmista ja mielipiteistä.

4.3 Haastateltavat ja haastatteluiden toteutus

Etsin haastateltavaksi 5–8 perhettä, jotka tunnistivat itsensä monikieliseksi perheeksi. Haastateltavien perheiden valinnassa ainoana kriteerinä oli se, että yksi perheessä käytetyistä kielistä on suomi. Eri kielet tarjoavat erilaisia tulkintakehyksiä todellisuuden tulkintaan (Piller 2017, 32–34). Valitsin haastateltavaksi eri kieliä käyttäviä perheitä, jotta aineisto koostuisi mahdollisimman erilaisten kielten tarjoamista tulkintakehyksistä. Suomen kieli oli kriteerinä siksi, että haastateltavien vastauksia yhdistäisi yhden kielen tulkintakehys.

Valitsin haastateltavat harkinnanvaraisella otannalla omista verkostoistani. Julkaisin haastattelukutsun omalla käyttäjätililläni Facebookissa, LinkedInissa ja Instagramissa, minkä jälkeen haastattelusta kiinnostuneet henkilöt ottivat minuun yhteyttä sähköpostitse tai yksityisviestitse. Sovimme haastattelun toteuttamiseen liittyvät käytännön asiat, kuten päivämäärän ja kellonajan sekä perheestä haastatteluun osallistuvat henkilöt. Kerroin samalla haastateltaville tarkemmin tutkielman aiheesta ja siitä, mitä heiltä kysytään haastattelussa. Kerroin myös, että haastatteluun ei voi valmistautua ja että osallistuminen on vapaaehtoista. Lähetin haastateltaville hyvissä ajoin ennen haastattelun toteuttamista tiedotteen tutkimuksesta, ajankohtaisen tietosuojailmoituksen sekä allekirjoitettavan suostumuslomakkeen. Haastatteluun osallistui myös alaikäisiä lapsia, joiden suostumuksen haastatteluun osallistumisesta allekirjoitti toinen huoltaja.

Valitsin haastateltavaksi lopulta seitsemän perhettä. Haastatteluissa oli mukana yksi perhe kerrallaan. Taulukkoon 1 seuraavalla sivulla on listattu haastateltavat perheet ja perheissä

puhutus kielet. Kaikki perheenjäsenet eivät osallistuneet tutkimushaastatteluun. Heidät luetellaan taulukon 1 kohdassa ‘Muut perheenjäsenet’. Jokaisessa perheessä oli kaksi huoltajaa ja 1–4 lasta. Perheissä puhuttuja kieliä oli suomen kielen lisäksi neljä: albania, englanti, italia ja shona.

TAULUKKO 1 Haastateltavat perheet ja perheissä puhutut kielet

Haastateltavat perheet	Perheessä puhutut kielet
Huoltajat: Sari ja Paolo Lapset: Maria (12 v.) Muut perheenjäsenet: kolme täysi-ikäistä sisarusta	suomi ja italia
Huoltajat: Roosa ja Ermir Lapsi: Aurora (7 v.)	suomi ja albania
Huoltaja: Lasse Lapsi: Laura (täysi-ikäinen) Muut perheenjäsenet: toinen huoltaja	suomi ja italia
Huoltajat: Nina ja Daniel Muut perheenjäsenet: lapsi Leo (2 v.)	suomi, englanti ja shona
Huoltajat: Elina ja Paul Lapsi: Sam (täysi-ikäinen) Puoliso: Samin puoliso Veera (täysi-ikäinen) Muut perheenjäsenet: täysi-ikäinen sisarus	suomi ja englanti
Huoltajat: Sarah ja Liisa Muut perheenjäsenet: lapsi Beth (2 kk)	suomi ja englanti
Huoltajat: Sandra ja Lauri Lapset: Giulia (8 v.) ja Matteo (11 v.)	suomi ja italia

Toteutin haastattelut perheiden toiveiden mukaisesti joko kasvokkain perheen kotona tai teknologiavälitteisesti Zoom-alustalla. Nauhoitin haastattelut kahdella erillisellä tallentimella. Nauhoitin kasvokkain toteutetut haastattelut yliopistolta lainatulla äänitallentimella ja tietokoneen äänitallennussovelluksella. Teknologiavälitteisesti toteutetut haastattelut nauhoitin erillisen äänitallentimen lisäksi Zoom-alustan nauhoitusominaisuudella.

Kutsuin jokaisesta perheestä 2–4 jäsentä haastatteluun, eli kaikkien perheenjäsenten ei tarvinnut osallistua tutkimushaastatteluun. Toteutin kolme haastattelua suomeksi, yhden englanniksi, yhden italiaksi, yhden englannin ja suomen kielellä vaihdellen sekä yhden italian ja suomen kielellä vaihdellen. Haastattelutilanteessa annoin perheenjäsenten puhua mahdollisimman paljon keskenään, mutta jos he ajautuivat keskustelussaan sivuraiteille, johdatin heidät takaisin haastattelun aiheeseen. Kysyin haastateltavilta tarkentavia kysymyksiä ja pyysin kertomaan lisää aiheesta, jos tulkitsin haastateltavan nonverbaalisesta viestinnästä hänen jääneen pohtimaan jotain esiin nousutta asiaa.

Haastattelussa esittämäni kysymykset olivat avoimia ja ajatuksia herätteleviä. Jokaisen haastattelun rakenne oli samanlainen, mutta haastateltavat perheet vaikuttivat luonnollisesti haastattelun kulkuun. Osa haastateltavista vastasi kysymyksiini ennen kuin olin ehtinyt esittää niitä, ja osaa haastateltavista oli johdateltava enemmän tämän tutkielman aiheeseen. Monikielinen perhevurorvaikutus oli haastateltaville tuttu ja henkilökohtainen aihe, joten haastateltavien oli ilmeisen helppo vastata kysymyksiini. Olin etukäteen valinnut jokaisesta haastattelun teemasta muutaman kysymyksen, jonka kysyin jokaiselta perheeltä. Näitä kysymyksiä olivat esimerkiksi: “Mikä tekee teidän perheestä ainutlaatuisen?”, “Minkälaisia perheen yhteisiä hetkiä teillä on?”, “Onko monikielisyys perheessä voimavara?” ja “Miten te sovitte perheen yhteisistä suunnitelmista?”.

Pyrin luomaan haastatteluihin avoimen ja luottamuksellisen ilmapiirin, jotta perheillä olisi turvallinen olo kertoa henkilökohtaisia asioita perheen arjesta ja vuorovaikutussuhteiden dynamiikasta. Luottamuksen rakentumista edesauttoi se, että tunsin osan haastateltavista etukäteen. Haastateltavat olivat monisanaisia ja puhuivat mielellään henkilökohtaisista aiheista. Tutkittavia perheitä ei tarvinnut motivoida haastatteluun, koska haastateltavat olivat ottaneet minuun itsenäisesti yhteyttä ja osallistuivat haastatteluun aidosta mielenkiinnosta aihetta kohtaan. Haastattelun jälkeen perheet kiittivät mukavasta haastattelukokemuksesta ja mielenkiintoisista kysymyksistä. Jokainen haastateltava perhe mainitsi haastattelun päätyttyä, kuinka mukavaa oli muistella perheen yhteisiä vaiheita ja reflektoida oman perheen vuorovaikutusta.

4.4 Aineiston käsittely ja kontrapuntaalinen analyysi

Haastatteluaineistoa kerääntyi yhteensä 8 tuntia 18 minuuttia. Haastattelut kestivät lyhimmillään 54 minuuttia ja pisimmillään 1 tunti 25 minuuttia. Litteroin haastattelut sanatarkasti, mutta jätin pois täytesanat kuten “niinku”, “siis” ja “yeah”. Litteroitua aineistoa tuli yhteensä 118 sivua fontilla Times New Roman, kirjasinkoolla 12 ja rivivälillä 1,5. Aineiston käsittelyvaiheessa loin haastateltaville pseudonyymit ja anonymisoin kohdat, joissa haastateltavat puhuivat esimerkiksi asuinpaikastaan tai muista yksityisistä tiedoista.

Analysoin aineiston kontrapuntaalisen analyysin menetelmällä. Kontrapuntaalinen analyysi on diskurssianalyysin muoto, jota sovelletaan usein relationaalisten jännitteiden tarkasteluun (Baxter 2011). Kontrapuntaalisella analyysillä voidaan tunnistaa ja nimetä vastakkaisten diskurssien vuorovaikutusta tekstistä tai puheesta. Nämä havaittavat diskurssit ovat esimerkiksi erilaisia merkityssysteemejä, näkemyksiä tai maailmankatsomuksia, joita vuorovaikutusosapuolten sanomista voidaan tulkita. (Baxter 2011, 152.)

Kontrapuntaalisen analyysimenetelmän kolme pääpiirrettä ovat teksti eli analysoitava aineisto, kamppailevat diskurssit ja vuorovaikutus. Vuorovaikutusosapuolten sanomat, jotka nähdään kontrapuntaalisen analyysin nimissä ‘tekstinä’, ymmärretään lausumaketjuina. Koko analysoitava aineisto nähdään lausumaketjuna, josta on havaittavissa sekä proksimaalisia että distaalisia diskursseja. (Baxter 2011, 152.) Kontrapuntaalista analyysiä toteutettaessa on tärkeää perustella, miksi kerätään tietynlaista tekstiä eli aineistoa. Lausumaketjujen ymmärtämisen ja havaitsemisen haasteellisuus riippuu Baxterin (2011, 153, 157) mukaan viestintätilanteesta ja sen luonteesta. Tätä tutkielmaa varten keräsin aineistoa haastatteleamalla monikielisiä perheitä näiden monikielisestä perhevuorovaikutuksesta. Tällaisen aineiston kerääminen on perusteltua, koska ryhmäkeskustelulla saadaan aineistoa eri perheenjäsenten asenteista ja käsityksistä sekä siitä, miten he yhdessä merkityksentävät monikielistä vuorovaikutusta ja itseään monikielisenä perheenä keskinäisessä vuorovaikutuksessaan. Haastatteleamalla perhettä ryhmänä saadaan monipuolisempaa aineistoa kuin jos perheen jäseniä haastateltaisiin yksilöinä.

Diskurssien tunnistaminen on merkittävä osa kontrapuntaalisen analyysin toteuttamista. Jotta analyysin tekijä voi ymmärtää tekstistä ilmeneviä diskursseja, on hänen tärkeää ymmärtää kontekstiin liittyviä sosiokulttuurisia ja interpersonaalisia diskursseja. Sosiokulttuuriset diskurssit ilmentävät viestintäkontekstiin liittyvää kulttuurista viestintää. Interpersonaaliset diskurssit ovat puolestaan sellaisia merkityssysteemejä, jotka luodaan vuorovaikutusosapuolten kesken. Ne heijastavat vuorovaikutusosapuolten yhteistä historiaa ja

tulevaisuutta. (Baxter 2011, 157–159.) Analyysin tekijänä ymmärrän monikielisten perheiden sosiokulttuurisia ja interpersonaalaisia diskursseja, koska myös oma perheeni on monikielinen. Voin samaistua haastateltavien kertomuksiin ja tunnistaa puheenvuoroista erilaisia diskursseja. Aiheen henkilökohtaisuuden takia minun on kuitenkin tärkeä muistaa positioni tutkielman tekijänä ja tulkita haastateltavien puheenvuoroja mahdollisimman objektiivisesti.

Aloitin diskurssien tunnistamisen tekemällä temaattisen analyysin, eli tunnistamalla aineistosta erilaisia teemoja Braunin ja Clarken (2006, 87–93) kehittämän vaiheistuksen mukaisesti. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa perehdyin litteroimaani haastatteluaineistoon lukemalla sen useita kertoja. Tutustuin aineistoon jo litterointivaiheessa, jolloin pystyin kirjaamaan ensimmäisiä koodi-ideoita. Toisessa vaiheessa kävin aineiston läpi systemaattisesti ja loin koodeista ensimmäiset versiot. Koodeiksi muodostuivat esimerkiksi “tietyn kielen käyttäminen tietyssä kontekstissa”, “osallistuminen tietyllä kielellä” ja “perhesuhteiden luonnehdinta”. Koodien muodostamisen jälkeen loin koodeista teemoja ja alateemoja. Teemat ovat toistuvia aiheita, ja arvioin niiden jäsennyttä temaattisen analyysin neljännessä vaiheessa. Arvioin tässä vaiheessa teemojen jakamista erillisiksi teemoiksi tai alateemoiksi. Viidennessä analyysin vaiheessa päätin ja nimesin lopulliset teemat, jotka olivat aineistosta tunnistetut diskurssit. Kuudennessa eli viimeisessä vaiheessa aloin kirjoittaa tuloslukua tuoden aineistoesimerkkejä tekstin tasolle ja argumentoiden sitä, miten nämä esimerkit vastaavat tutkielmani tutkimuskysymyksiin.

Kun diskurssit eli teemat oli nimetty, oli aika tunnistaa keskenään kamppailevat diskurssit. Diskurssien vuorovaikutus ja kamppailu ilmenee Baxterin (2011, 164–169) mukaan kolmena erilaisena diskursiivisena tunnuksena (*discursive markers*). Kun näitä diskursiivisiä tunnuksia on tunnistettavissa aineistossa, voidaan todeta diskurssien kilpailevan keskenään. Nämä diskursiiviset tunnukset ovat 1) negaatio, 2) odotuksenvastaisuus ja 3) muiden vaihtoehtojen ilmaiseminen. Negaatio (*negating*) tapahtuu silloin, kun vuorovaikutusosapuolet ovat osana eri diskursseja ja joko kieltävät, korvaavat tai osoittavat vastakkaisen diskurssin olevan epärelevantti. Negaatio voi myös tapahtua, kun yksi puhuja esittää mielipiteen, eikä esitä mielipiteelleen toista vaihtoehtoa. Esimerkkinä negaatiosta on erään haastateltavan kommentti oman tahdon ilmaisemisesta: “*Mun mielestä on tosi raivostuttavaa että jos mä vaan sanon mitä mä haluan syödä niin se on määrällävää. Mun mielestä se on taas niin paljon helpompaa jos kaikki vaan sanoo mitä ne haluaa*”. Tässä aineistoesimerkissä haastateltava hylkää diskurssin muiden tahtoon sopeutumisesta kuvailemalla oman tahdon ilmaisemista helpompana tapana sopia yhteisistä asioista.

Toinen Baxterin (2011, 168) diskursiivinen tunnus, odotuksenvastaisuus (*countering*), ilmenee silloin, kun toinen vuorovaikutusosapuolista esittää väitteen, joka syrjäyttää kulttuurisesti valta-asemassa olevan diskurssin. Odotuksenvastaisuus voidaan tunnistaa aineistosta esimerkiksi sanoista “yllättäen”, “vaikka”, “jopa” tai “siitä huolimatta”.

Esimerkkinä odotuksenvastaisuudesta on seuraava aineistoesimerkki: “[Kun] keskustelukieli on suomi niin sitten äiti on ehkä vähän alakynnessä. Ei edes tarvitse olla mikään konfliktitilanne mut silleen että se keskustelu on äidille kumminkin vähän ehkä niinku hitaampaa kun sen pitää miettiä ja prosessoida enemmän kuin sitten mitä niinku mä ja iskä puhutaan”. Odotuksenvastaisuuden diskursiivinen tunnus ilmenee tässä aineistoesimerkissä, kun haastateltava kuvailee yhden vuorovaikutusosapuolista ajautuvan “alakynteen” kielen, eikä odotuksenmukaisesti konfliktitilanteen takia.

Kolmas diskursiivinen tunnus on muiden vaihtoehtojen ilmaiseminen (*entertaining*). Tämä ilmenee silloin, kun vuorovaikutusosapuoli indikoi tietyn diskurssin olevan vain yksi mahdollisuus, eli ilmaisee, että aiheeseen on muitakin vaihtoehtoisia näkemyksiä. Muiden vaihtoehtojen ilmaisua viestivät esimerkiksi ilmaukset “voi olla”, “on todennäköistä”, “ilmeisesti” ja “toisaalta”. Esimerkki tällaisista ilmaisuista on tunnistettavissa seuraavassa aineistoesimerkissä, jossa haastateltava pohtii sitä, kuinka hänen lapsillaan oli tapana vastata puhelimeen suomeksi ollessaan kavereiden kanssa: “Voi olla että heitä nolotti ajatus siitä että he olisivat ulkomaalaisia Suomessa. - -. Vieraan kielen puhuminen sai heidät ehkä tuntemaan olonsa erilaisiksi. - -. Toki ymmärsin itse ulkomaalaisena että he haluavat kokea olevansa samanlaisia kuin muut”. Tämän esimerkin ilmaisu “voi olla” ilmaisee muiden vaihtoehtojen olemassaoloa, eli sitä, että haastateltava tunnistaa lastensa halun olla samanlaisia kuin heidän ystävänsä.

Jaoin tutkimusaineistosta tunnistamani diskurssit neljään jännitepariin: yhteisöllisyys – itsenäisyys, etäisyys – läheisyys, mahdollistavuus – rajoittavuus ja suunnitelmallisuus – suunnittelemattomuus (ks. taulukkoa 2 seuraavalla sivulla). Diskurssiparien vuorovaikutusta kuvaa odotuksenvastaisuuden, muiden vaihtoehtojen ilmaisemisen ja negaation diskursiiviset tannukset.

TAULUKKO 2 Monikielisten perheiden vuorovaikutuksesta tunnistetut jänniteparit ja niihin liittyvät diskurssit

Jännitepari	Diskurssi
yhteisöllisyys – itsenäisyys	kielen luoma yhteisöllisyys ja itsenäisyys
	yhteinen ja itsenäinen ajanvietto
	oma tahto ja toisen tahtoon sopeutuminen
etäisyys – läheisyys	kielen luoma läheisyys ja etäisyys
	etäisyys ja läheisyys synnyinperheisiin
mahdollistavuus – rajoittavuus	monikielisen vuorovaikutuksen mahdollistavuus ja rajoittavuus
	keskustelusta ulkopuolelle jääminen ja ilmaisun rajallisuus
ennustettavuus – ennustamattomuus	arjen ennustettavuus ja ennustamattomuus
	tulevaisuuden ennustettavuus ja ennustamattomuus

5 Tulokset

5.1 Perheiden vuorovaikutuksesta tunnistetut jänniteparit

Tämän työn tavoitteena oli kuvata ja jäsentää monikielisten perheiden käsityksiä oman perheen vuorovaikutuksessa ilmenevistä relationaalisista jännitteistä. Tulokset osoittavat, että monikielisten perheiden vuorovaikutuksessa ilmenee erilaisia vastakkaisia diskursseja, joiden voidaan tunnistaa olevan vuorovaikutuksessa keskenään. Aineistosta tunnistetut jänniteparit ovat yhteisöllisyyden ja itsenäisyyden, etäisyyden ja läheisyyden, mahdollistavuuden ja rajoittavuuden sekä suunnitelmallisuuden ja suunnittelemattomuuden väliset jänniteparit.

Raportoin seuraavaksi tutkimustulokset jännitepari kerrallaan. Kuvaan seuraavissa alaluvuissa ensin tunnistetun jänniteparin erityispiirteitä, minkä jälkeen esittelen jännitepariin kytkeytyvät diskurssit. Vastaan kussakin alaluvussa tutkielman tutkimuskysymyksiin, jotka ovat: Mitä relationaalisia jännitteitä ilmenee perheiden kertomuksissa heidän keskinäisestä vuorovaikutuksestaan? Mitä hallintakeinoja perheet kuvailevat käyttävänsä relationaalisten jännitteiden hallintaan?

5.2 Yhteisöllisyys – itsenäisyys -jännitepari

Yhteisöllisyyden ja itsenäisyyden välinen jännitepari voidaan tunnistaa, kun perheet kuvailevat kielen luomaa yhteisöllisyyden ja itsenäisyyden tunnetta perheessä, ajanviettoa yhdessä perheen kanssa ja itsenäisesti ilman muita perheenjäseniä sekä oman tahdon ilmaisemista ja toisen tahtoon sopeutumista.

Monikieliset perheet kokevat yhteisten kielten rakentavan yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuutta perheessä. Toisaalta perheen monikielisyys tuo esiin myös erilaisia itsenäisyyden tarpeita erityisesti lapsille. Seuraavassa aineistoesimerkissä perheen lapsi antaa esimerkin varhaisemmasta lapsuudestaan, kun hän kyseenalaisti toisen kielen puhumista. Ymmärrettyään kielen toimivan perheen “salakielenä” hänen asenteensa kieltä kohtaan muuttui.

[Esimerkki 1] Laura: On ollut positiivinen asenne kieltä kohtaan, mutta kyllä mullakin oli se vaihe, että mä en puhunut italiaa ollenkaan. - - mä vähän kapinoin tietenkin sitä [italian puhumista] vastaan ja vähän kyseenalaistin, että mikä tää homma [perheen monikielisyys] niinku on. Mutta sitten äiti aina kertoo sellaista tarinaa, että mä jossain vaiheessa tajusin, että mulla on salakieli äidin kanssa jota muut ei ymmärrä.

Lauran puheenvuoro ilmentää sekä kielen luoman yhteisöllisyyden että itsenäisyyden diskurssia. Itsenäisyyden diskurssi voidaan tunnistaa Lauran kuvauksessa toisen kielen

puhumisen kyseenalaistamisesta. Laura asettuu kuitenkin kertomuksessaan kielen luoman yhteisöllisyyden diskurssin puolelle toteamalla että yhteinen kieli äidin kanssa on heitä yhteen tuova asia. Puheenvuorosta voidaan tunnistaa odotuksenvastaisuuden diskursiivinen tunnus. Laura kertoo positiivisesta asenteestaan kieltä kohtaan, mutta odotuksenvastaisesti hänellä oli vaihe jolloin hän ei halunnut puhua toista kieltä lainkaan. Lauran puheenvuorossa yhteisöllisyyden ja itsenäisyyden diskurssit ovat vuorovaikutuksessa.

Kielen rakentamaa yhteisöllisyyttä ja itsenäisyyttä ilmentää myös seuraava aineistoesimerkki. Perheen huoltaja kertoo pohtineensa syytä sille, että lapset eivät halunneet käyttää perheen yhteistä kieltä toisten lasten kuullen.

[Esimerkki 2] Paolo: Välillä kun soitin pojilleni ja puhuin italiaa, he vastasivat minulle suomeksi jos he olivat kavereidensa kanssa. Voi olla että heitä nolotti ajatus siitä, että he olisivat ulkomaalaisia Suomessa. - -. Vieraan kielen puhuminen sai heidät ehkä tuntemaan olonsa erilaisiksi. - -. Toki ymmärsin itse ulkomaalaisena että he haluavat kokea olevansa samanlaisia kuin muut - - Mutta pakko sanoa, että tämä tilanne sai minut, ei nyt varsinaisesti surulliseksi, mutta pohtimaan hieman, että miksi he eivät halunneet puhua italiaa.

Alkuperäinen: A volte magari quando li [i ragazzi] chiamavo parlavamo al telefono e io parlavo in italiano e loro magari se erano con gli amici rispondevano in finlandese. Forse si vergognavano del fatto di sentirsi stranieri qui in Finlandia. - -. Parlare una lingua straniera li faceva magari sentirsi un po' diversi. - -. Ho capito anch'io essendo straniero qui, capisco la situazione che si vogliono sentire come tutti gli altri ed è abbastanza normale insomma. Però diciamo un pochino mi aveva, non proprio rattristato però mi ha lasciato un po' pensare, ora per quale motivo non parlano l'italiano.

Paolon antamasta esimerkistä voidaan tunnistaa yhteisöllisyyden ja itsenäisyyden diskurssit. Itsenäisyyden diskurssia ilmentää perheen lasten halu osoittaa yhteenkuuluvuutta muiden lasten kanssa puhumalla kieltä, joka ei ollut perheen yhteinen sovittu kieli. Paolo asettuu yhteisöllisyyden diskurssin puolelle. Hän kuvailee jääneensä tilanteesta hämilleen, sillä hän oletti perheenjäsenten puhuvan yhteistä kieltä myös kodin ulkopuolella. Paolo tunnistaa kuitenkin itsenäisyyden diskurssin: hän ilmaisee ymmärtävänsä lasten tarpeen kokea kuuluvansa vertaistensa joukkoon ja olla erottumatta joukosta. Yhteisöllisyyden ja itsenäisyyden diskurssien vuorovaikutusta luonnehtii muiden vaihtoehtojen ilmaisemisen diskursiivinen tunnus. Paolo tunnistaa ja ymmärtää myös lastensa näkemyksen tilanteeseen. Näiden diskurssien voidaan siis havaita olevan vuorovaikutuksessa.

Aineistoesimerkissä 3 toisen perheen huoltaja kuvailee samanlaista tilannetta kuin Paolo aineistoesimerkissä 2. Myös tässä tapauksessa huoltaja arvelee lapsen kokeneen häpeää perheen monikielisydestä. Lapsen ystävät olisivat ystävänsä puhuvan ainoastaan suomea ja ihmettelivät saadessaan selville tämän monikielisyyden. Seuraavassa esimerkissä perheen huoltaja antaa esimerkin yhteisöllisyyden ja itsenäisyyden jännitteen hallinnasta.

[Esimerkki 3] Sandra: Giuliaa ehkä nolotti vähän, koska eskarissa muut lapset olivat kuulleet hänen puhuvan ainoastaan suomea. - -. Selitimme näille lapsille, että tyttäreemme voi puhua sekä suomea että italiaa ja että hänellä on isovanhemmat sekä täällä Suomessa että myös Italiassa. Ei siis ole mitään syytä hävetä tai tuntea oloansa epämuikavaksi.

Alkuperäinen: Sandra: Ma forse Giulia un po' in imbarazzo, perché all'asilo le bambine l'hanno sempre sentita parlare solo in finlandese. - -. Allora noi le spiegavamo che Giulia può parlare tutte e due le lingue che lei è finlandese e anche italiana, e che lei ha nonni la e che ha nonni qua. Che non c'è nessun motivo di vergognarsi o di sentirsi a disagio.

Aineistoesimerkissä 3 ilmenee samanlaisia yhteisöllisyyden ja itsenäisyyden diskursseja kuin aineistoesimerkissä 2. Sandra kuitenkin kuvailee, kuinka he vanhempina pyrkivät hallitsemaan jännitteistä tilannetta merkityksentämällä lapsen ystäville heidän perheensä monikielisyyttä. Jännitettä hallittiin kertomalla lapsille perheen monikielisyyden taustasta ja toisen kielen käytön merkityksestä. Vanhemmat kertoivat lapsille, ettei toisen kielen puhumisen ja kuulemisen tarvitse aiheuttaa epämuikavaa oloa tai häpeää.

Monikielisten perheiden vuorovaikutuksessa ilmenee erilaisia näkemyksiä yhteisestä ja itsenäisestä ajanvietosta. Perheissä arvostetaan yhteistä aikaa, mutta itsenäinen ajanvietto koetaan myös tärkeäksi. Seuraavassa aineistoesimerkissä huoltaja kuvailee omaa toivettaan viettää aikaa myös yksin, mutta tunnistaa vauva-arjen vaativan joustavuutta toiveensa suhteen.

[Esimerkki 4] Sarah: Mä olen sellainen ihminen, että voin istua kotona yksin monta päivää, eikä se haittaa mua yhtään. Nyt kun vauva on täällä ja me ollaan molemmat kotona, niin mun oma aika on silloin kun puoliso menee nukkumaan ja mua ei nukuta - -. Nyt kun väsyttää enemmän ja haluaisimme mennä nukkumaan samaan aikaan, niin en tiedä milloin sitä omaa aikaa voisi silloin olla. Yritän kehittää jotain. En halua olla sellainen ihminen joka tekee töitä koko ajan, vaan haluaisin viettää enemmän aikaa yhdessä ja vauvan kanssa.

Sarahin puheenvuorossa ilmenee yhteisen ja itsenäisen ajanvieton vastakkaiset diskurssit. Sarah asettuu yhteisen ajanvieton diskurssin puolelle, kun hän kuvailee haluavansa viettää enemmän aikaa perheen kuin töiden parissa. Hän tuo kuitenkin itsenäisyyden diskurssin esille kertomalla, että hän viihtyy myös yksin. Nyt vauva-arjen värittäessä arkea hän pyrkii löytämään keinoja viettää myös itsenäistä aikaa. Diskurssien vuorovaikutusta luonnehtii muiden vaihtoehtojen ilmaisemisen diskurssiivinen tunnus. Sarah tunnustaa oman tarpeensa itsenäiselle ajanvietolle, mutta viestii samaan aikaan myös yhteisen ajan viettämisen olevan tärkeää. Sarahin pyrkimys löytää aikaa itsenäiselle ajanvietolle osoittaa yhteisöllisyyden ja itsenäisyyden välisen jännitteen hallintakeinoa.

Yhteisen ja itsenäisen ajanvieton diskurssit ilmenivät myös keskusteluissa, joissa pohdittiin appiperheiden kanssa ajanviettoa. Seuraavassa aineistoesimerkissä Sarah ja hänen puolisonsa Liisa neuvottelevat yhteisestä ajanvietosta appiperheiden kanssa.

[Esimerkki 5] Liisa: Ennen me ollaan tehty silleen et me ollaan vietetty joka toinen jouluku Englannissa joka toinen jouluku täällä mun perheen kanssa. - - Me tehtiin vähän niinku semmoinen kompromissi, että me oltiin mun äidin luona, mutta me oltiin hotellissa yötä. Sitten meillä oli tavallaan se oma tila ja oma rauha siellä, mut syötiin mun perheen kanssa ja vietettiin aikaa.

Sarah: Rehellisesti puhuen jos me vietetään jouluku Liisan perheen kanssa, se on vähän stressaavaa ja sitten myös jos vietämme mun perheen kanssa, siitä tulee myös paljon stressiä. Oon pitkään ajatellut, että se voisi olla, että me olemme kolmistaan vauvan kanssa.

Liisa ja Sarah tasapainottelevat yhteisöllisyyden ja itsenäisyyden diskurssien välillä ja pyrkivät löytämään molemmille sopivaa ratkaisua. Liisa ei asetu täysin yhteisöllisyyden eikä itsenäisyyden diskurssin puolelle. Hän kuvaa kompromissitilannetta, jossa hän ja Sarah pyrkivät tasapainottelemaan appivanhempien kanssa yhteisen ja pariskunnan keskeisen ajanvieton jännitteiden välillä. He hallitsevat jännitettä viettämällä yhteistä aikaa appivanhempien kanssa ruokaillen ja itsenäistä aikaa yöpymällä hotellissa. Sarah puolestaan asettuu itsenäisyyden diskurssin puolelle: hän kertoo miettineensä pitkään, että voisi viettää jouluku puolisonsa kanssa, erillään molempien synnyinperheistä. Aineistoesimerkin 5 keskustelun yhteisöllisyyden ja itsenäisyyden diskurssien vuorovaikutusta kuvaa muiden vaihtoehtojen ilmaisemisen diskursiivinen tunnus. Sarahin ilmaisu “voisi olla” antaa esimerkin myös vastakkaisesta, itsenäisen ajanvieton diskurssista, eli juhlapyhän viettämisestä erillään toisen perheestä. Yhteinen juhlapyhän vietto on yksi mahdollisuus monien muiden joukossa.

Yhteisöllisyyden ja itsenäisyyden välinen jännitepari on tunnistettavissa neuvotteluissa oman tahdon ilmaisemisesta ja toisen tahtoon sopeutumisesta. Haastateltavat pitävät omien tarpeiden ja mielipiteiden ilmaisua tärkeänä, mutta samaan aikaan tunnistavat toisten tarpeiden kuuntelemisen ja niihin sopeutumisen oleelliseksi asiaksi läheisissä vuorovaikutussuhteissa. Seuraavassa aineistoesimerkissä perheen huoltaja kuvailee tilannetta, jossa vuorovaikutusosapuolten oletukset ja käytänteet oman tahdon ilmaisemisesta ovat erilaisia.

[Esimerkki 6] Liisa: Kun Sarahin perhe oli täällä, niin mun mielestä on tosi raivostuttavaa että jos mä vaan sanon mitä mä haluan syödä, niin se on määräilevää. Mun mielestä se on taas niin paljon helpompaa jos kaikki vaan sanoo mitä ne haluaa. - - mä koen oppineeni vähän niinku himmailemaan Sarahin perheen kanssa - - että oon paljon myötäilevämpi. Mut mä koen että se vie multa tosi paljon energiaa. Mä en ole silloin oma itseni, kun mä oon semmoinen että “ihan sama, voin syödä mitä vaan”.

Liisa asettuu puheenvuorossaan oman tahdon ilmaisemisen diskurssin puolelle. Hänen mukaansa vuorovaikutus olisi helpompaa, jos kaikki sanoisivat mitä he haluavat. Liisan puolison Sarahin perhe suosii taas muiden tahtoon sopeutumisen diskurssia, koska he kokevat vastakkaisen diskurssin olevan “määräilevä” tapa. Liisa kertoo oppineensa rajoittamaan oman tahdon ilmaisuun heidän seurassaan, mikä voidaan tulkita jännitteen hallinnaksi.

Puheenvuoron diskurssien vuorovaikutusta luonnehtii negaation diskursiivinen tunnus. Vuorovaikutuskäyttäytymisen mukauttaminen on Liisan mukaan uuvuttavaa, eikä hän koe olevansa oma itsensä. Liisa pitää puolison perheen suosimaa diskurssia epärelevanttina.

Liisa jatkaa puheenvuoroaan oman tahdon ilmaisemisesta ja toisen tahtoon sopeutumisesta kuvailemalla puolisonsa vuorovaikutuskäyttäytymistä tilanteissa, joissa häneltä kysytään mielipidettä vieraiden kutsumiseen. Seuraavassa aineistoesimerkissä Liisa merkityksentää omaa ja puolisonsa erilaisia tapoja ilmaista omaa tahtoa, sekä sitä, kuinka toisen tahtoon sopeutuminen on oleellinen asia läheisissä vuorovaikutussuhteissa.

[Esimerkki 7] Liisa: Sarahilla on ehkä tietyllä tapaa semmonen ihmisten miellyttäminen, tai toisen mukailu. Sä helposti oot vaan silleen “joo se käy” ja “ei ole väliä”. Sit sä et välttämättä just sano sitä jos mä vaikka kysyn että voiko joku tulla kylään niin sä sanot että et joo käy. Myöhemmin sä oot silleen että “mulla ei yhtään vapaa-aikaa kun meillä on koko ajan kylässä ihmisiä”. - - Kyllähän sä aina haluat tietyllä tapaa miellyttää toista tai et tottakai myöskin tälleen parisuhteessa haluaa tavallaan, että en mä nyt voi olla aina se joka on silleen että “minä haluan sitä ja tätä” että pitää silleen olla niitä kompromissejakin.

Liisan puheenvuorosta voidaan jälleen tunnistaa oman tahdon ilmaisemisen ja toisen tahtoon sopeutumisen vastakkaiset diskurssit. Liisa kuvailee puolisonsa Sarahin asettuvan toisen tahtoon sopeutumisen diskurssin puolelle tilanteissa, joissa tältä kysytään mielipidettä esimerkiksi vieraiden kutsumiseen. Liisa kuvailee Sarahin kokevan tarvetta miellyttää muita ihmisiä sopeutumalla näiden tahtoon. Tässä puheenvuorossa Liisa tunnistaa toisen tarpeisiin sopeutumisen diskurssin. Hän pohtii ettei hän voi olla parisuhteessa ainoa, jonka tahdon mukaan toimitaan. Diskurssien vuorovaikutusta kuvaa muiden vaihtoehtojen ilmaisemisen diskursiivinen tunnus: Liisa tunnistaa, että läheisissä vuorovaikutussuhteissa tahdon ilmaisuun voi olla vaihtoehtoisia näkemyksiä. Liisa antaa myös esimerkin jännitteen hallinnasta kertomalla, että vuorovaikutussuhteessa täytyy myös olla kompromisseja.

5.3 Etäisyys – läheisyys -jännitepari

Etäisyyden ja läheisyyden välinen jännitepari voidaan tunnistaa perheiden kertomuksissa. Jännitepari on tunnistettavissa tilanteissa, joissa perheet kuvailevat kielen luovan sekä etäisyyttä että läheisyyttä perhesuhteeseen. Nämä jännitteet ilmenivät myös neuvotteluissa yhteydenpidosta synnyinperheisiin.

Monikieliset perheet kuvailivat yhteisten kielten luovan sekä läheisyyttä että etäisyyttä perheen vuorovaikutuksessa. Muutamit perheet tunnistivat, että heillä on tietyille perhesuhteille sovittu “suhteen kieli” ja siitä poikkeaminen koetaan outona ja etäännyttävänä. Seuraavassa aineistoesimerkissä perheen huoltaja kuvailee hänen ja hänen puolisonsa eriäviä toiveita kielen käytön suhteen.

[Esimerkki 8] Liisa: Me ollaan keskusteltu tästä paljon, koska Sarah on välillä sitä mieltä, että meidän pitäisi vaihtaa meidän keskinäiseksi kieleksi suomi, tai meidän pitäisi enemmän puhua sitä. Mä oon aina ollut sitä vastaan, koska mä taas koen et meidän suhteen kieli on englantia. Me ollaan kuitenkin oltu tänä vuonna 10 vuotta yhdessä - -. Sitä on tavallaan myöskin oppinut ja tottunut siihen, että me puhutaan keskenään englantia. - -. Musta tuntuu tavallaan et mä en pysty olemaan täysin oma itseni meidän suhteessa jos mä puhun suomea.

Liisan puheenvuorosta voidaan tunnistaa kielen luoman etäisyyden ja läheisyyden vastakkaiset diskurssit. Liisa kertoo puolisonsa Sarahin toivoneen heidän puhuvan keskenään enemmän suomea, joka on Liisan äidinkieli. Liisa asettuu kielen luoman läheisyyden diskurssin puolelle ilmaistessaan olevansa kielen vaihtamista vastaan, koska “suhteen kielestä” poikkeaminen tuntuisi etäännyttävän häntä omasta puolisoistaan. Liisa suosii siis läheisyyden diskurssia, koska hän haluaa ylläpitää suhteen läheisyyttä jatkamalla englannin puhumista. Liisa kieltää vastakkaisen etäisyyden diskurssin, joten diskurssien vuorovaikutusta luonnehtii negaation diskursiivinen tunnus.

Perheet kuvailevat tiettyjen kielten luovan läheisyyttä erilaisissa tilanteissa. Toisen perheen huoltaja kertoo poikkeavansa yhteisestä sovitusta kielestä, kun hän haluaa kokea enemmän läheisyyttä puolisoonsa.

[Esimerkki 9] Sandra: Kun haluan tuntea oloni läheisemmäksi Laurin kanssa, puhun hänelle välillä suomeksi. Myös stressaavissa tilanteissa olen sattunut puhumaan sinulle suomea.

Alkuperäinen: Quando io voglio sentirmi più vicino a lui, anche io gli parlo, ti parlo in finlandese a volte. - -. Adesso, ad esempio, per farlo sentire che sono più vicino. Anche nei momenti di stress perché ci sono, mi è successo di parlarti anche in finlandese.

Sandra kertoo, että stressaavissa tilanteissa hän haluaa osoittaa olevansa puolisonsa rinnalla puhumalla puolisolleen tämän äidinkieltä, suomea. Sandra ja puoliso Lauri puhuvat yhdessä italiaa, eli Sandran esimerkissä “suhteen kielestä” poikkeaminen luokin läheisyyttä, eikä etäisyyttä kuten aineistoesimerkissä 8.

Seuraavassa aineistoesimerkissä Sandra kuvailee tilannetta, jossa hänen lapsensa saattoi nolostua kavereiden edessä, kun Sandra puhui tälle italiaa. Puheenvuoro ilmentää läheisyyden diskurssia. Sandra kertoo toiveestaan kokea läheisyyttä lapsen kanssa, ilman että loisi lapseen etäisyyttä nolaamalla tätä.

[Esimerkki 10] Sandra: Muistan että siinä tilanteessa tapahtunut kosketti minua paljon. Halusin olla läheinen Giuliaan mutta ilman että nolaisin häntä. Puhuin hänen kanssaan ja sanoin voivani puhua hänelle myös suomea, jos se tekisi hänen olonsa mukavaksi. Hän vastasi että “Joo äiti, mutta vähän. Kyllä sä puhut suomea, mutta et ihan täydellisesti, joten tämä on ok”. Nyt Giulian kaverit tuntevat minut, joten ei ole enää tätä ongelmaa [että he ihmettelisivät ettemme puhu suomea perheessä].

Alkuperäinen: Comunque però sul momento mi ricordo che mi diede un pochettino di... Vabbè, mi toccò proprio nel profondo perché volevo essere vicina a lei senza che la mettessi in imbarazzo. Ne ho parlato con Giulia e le ho detto che se la faceva sentire più a suo agio, parlavo in finlandese. “Sì però, mamma

poco eh. Perché sì, lo parli però magari non lo parli troppo perfettamente, quindi va bene.” Però adesso che le sue amichette mi conoscono non è più un problema.

Sandran pyrkimys läheisyyteen lapseensa kanssa aiheutti heidän välilleen läheisyyden ja etäisyyden jännitteen. Sandra asettuu läheisyyden diskurssin puolelle ilmaisemalla kielen puhumisen ja läheisyyden kokemisen tärkeäksi asiaksi hänelle. Hän ei halua luoda etäisyyttä lapseen, joten hän hallitsee jännitettä keskustelemalla lapsen kanssa aiheesta.

Perheiden neuvotteluissa läheisyydestä ja etäisyydestä puolisojen synnyinperheisiin ilmeni erilaisia käsityksiä ja toiveita. Nämä käsitykset ja toiveet ilmensivät erilaisia läheisyyden ja etäisyyden diskursseja, joiden voitiin tunnistaa olevan vuorovaikutuksessa keskenään.

Seuraavassa aineistoesimerkissä pariskunta pohtii tuoreena avioparina yhteisten merkitysten löytämistä sille, kuinka luoda läheisyyttä ja etäisyyttä molempien synnyinperheisiin.

[Esimerkki 11] Veera: Totta kai ne ihmissuhteet elää sen myötä mitä me ollaan kasvettu. Ja sitten kun tulee uusia perheyksiköitä niin totta kai se elämä muuttuu ja varsinkin nyt kun ollaan menty naimisiin ja me yritetään selvittää meidän omaa elämää. - - täytyy niinku tottua uuteen ja jollain tavalla sitä läheisyyttä ja etäisyyttä myöskin sitten harjoitellaan ja haetaan kumpaankin suuntaan, sekä mun omaan perheeseen ja sitten Samin vanhempiin - -.

Sam: - - melkein joka viikko tai vähintään joka toinen viikko soitellaan yleensä videopuhelulla, että silleen korvataan sitä fyysistä läsnäoloa ja saadaan sitä yhteyttä ylläpidettyä ja kuullaan, että mitä kuuluu kullekin. Kyllä se [vanhempien kanssa soittelu] on niinku ainakin osittain säilynyt myös Veeran tulon jälkeen. Mutta sitten toki siinä on myös sitä sitä totuttelemista kun sitten on uusi ihminen, jolla antaa aikaa ja huomiota ja sitä pitää vähän pitää balanssissa.

Veeran ja Samin puheenvuorot tasapainottelevat läheisyyden ja etäisyyden diskurssien välillä.

Veera asettuu enemmän etäisyyden diskurssin puolelle kuvaillessaan hänen ja Samin uutta elämäntilannetta tuoreena avioparina. Veera tuo kuitenkin läheisyyden diskurssin esille kertoessaan, kuinka he Samin kanssa “harjoittelevat ja hakevat” myös läheisyyttä synnyinperheisiin. Sam kertoo pitävänsä yhteyttä vanhempiinsa lähes viikoittain, ja toteaa tämän tavan säilyneen myös naimisiinmenon jälkeen. Sam suosii puheenvuorossaan läheisyyden diskurssia, kun ilmaisee ylläpitävänsä yhteyttä ja täten vaalivansa läheisyyttä synnyinperheeseen. Sam tuo esille myös etäisyyden ja läheisyyden välisen tasapainottelun kuvaillessaan totuttelemista uusiin yhteydenpitotapoihin, nyt kun aikaa ja huomiota tulee antaa myös omalle puolisolalle. Veeran ja Samin keskustelusta tunnistettavien diskurssien vuorovaikutusta luonnehtii muiden vaihtoehtojen ilmaisemisen diskursiivinen tunnus. Molemmat tunnistavat perhesuhteissa läsnäolevat etäisyyden ja läheisyyden diskurssit. Pariskunnan puheenvuoro ilmentää etäisyyden ja läheisyyden jännitteiden hallintaa, kun he kertovat, että “etäisyyttä ja läheisyyttä harjoitellaan ja haetaan kumpaankin suuntaan” ja huomiota ja aikaa täytyy “pitää vähän balanssissa”.

5.4 Mahdollistavuus – rajoittavuus -jännitepari

Mahdollistavuuden ja rajoittavuuden välinen jännitepari ilmenee haastateltavien puheenvuoroissa, joissa he kuvailevat monikielisyyden olevan voimavara perheessä ja sen mahdollistavan erilaisia ainutlaatuisia kokemuksia elämässä. Rajoittavuutta merkityksennettiin kertomuksissa, joissa monikielisyys koettiin esteenä tai hidasteena vuorovaikutukselle.

Perheet merkityksensivvät monikielisyyden luovan lukuisia mahdollisuuksia, mutta samaan aikaan he tunnistivat monikielisyyden rajoittavia piirteitä. Rajoittava piirre on esimerkiksi se, että monikielinen vuorovaikutus hidastaa merkitysneuvotteluja. Seuraavassa aineistoesimerkissä perheen huoltaja kuvailee sitä, kuinka ulkopuoliset ihmiset kehottavat perhettä puhumaan myös toista kieltä. Perheen sisällä monikielinen vuorovaikutus koetaan rajoittavana tekijänä vuorovaikutuksen sujuvuudelle.

[Esimerkki 12] Nina: On hankalaa vaihtaa kieltä, kun ensin puhun miehelleni ja sitten pojalleni. Tiedän että minun pitäisi puhua suomea pojalleni, mutta kielen vaihtaminen on välillä vaikeaa. Sitten puhun vain englantia pojalleni. - -. Mutta yritän parhaani puhua suomea pojallemme, jotta hän oppii sekä suomen että englannin. Joskus olisi vain helpompaa jos puhuisimme kaikki englantia - -. Kaikki ulkopuolella painostavat meitä puhumaan ja oppimaan suomea. - - On turhauttavaa sanoa jotain suomeksi, kun mieheni ei ymmärrä suomea niin minun pitää sanoa sama kuitenkin uudestaan englanniksi.

Alkuperäinen: It's hard to change the language when I'm speaking to Daniel and then to my son. I know I'm supposed to talk Finnish with my son, but it's hard to change the language sometimes. Then I just speak English to my son. - -. But I'm trying my best to speak Finnish with our son, so that he learns both Finnish and English. Sometimes it would just be easier if we all just spoke English. - - It's like everybody outside is pressuring to learn Finnish. - - It's sometimes frustrating trying to say something and then him not understanding it, so I still have to say anyways in English.

Ninan puheenvuorosta on tunnistettavissa diskurssit monikielisyyden mahdollistavuudesta ja rajoittavuudesta. Nina ilmaisee tietävänsä, että hänen tulisi puhua lapselleen ja puolisolleen omaa äidinkieltään suomea, jotta he oppisivat myös suomen kieltä. Nina kokee ulkopuolisten ihmisten painostavan heitä puhumaan englannin lisäksi suomea. Nina asettuu rajoittavuuden diskurssin puolelle, kun hän kertoo kielen vaihtamisen olevan hankalaa ja turhauttavaa, koska hänen pitää kuitenkin aina toistaa sanomansa englanniksi. Ulkopuolisten mielipiteet luovat perheeseen painetta puhua useampaa kieltä, vaikka perheessä monikielinen vuorovaikutus koetaan rajoittavana tekijänä. Ninan ilmaisu “olisi vain helpompaa jos puhuisimme kaikki englantia” ilmentää voimakkaasti monikielisyyden rajoittavuuden diskurssia. Myös monikielisyyden mahdollistavuuden diskurssi voidaan tunnistaa Ninan puheenvuorosta: hän kertoo tekevänsä parhaansa, että hänen lapsensa oppisi myös suomea, vaikka kielen opettaminen on hankalaa. Diskurssien vuorovaikutusta luonnehtii muiden vaihtoehtojen

ilmaiseminen. Vaikka Nina asettuikin rajoittavuuden diskurssin puolelle, hänen puheestaan on tunnistettavissa myös vaihtoehtoinen näkemys mahdollistavuuden diskurssista.

Toisen perheen huoltaja kuvailee monikielistä perhevuorovaikutusta mahdollistavana piirteenä, mutta tunnistaa myös monikielisyyden rajoittavia аспекteja. Huoltaja kuvailee puheenvuorossaan sitä, kuinka monikielisuus avartaa lasten maailmankatsomusta ja mahdollistaa uusien näkökulmien hyväksymisen. Huoltaja mainitsee kuitenkin houkutus kuvitella, että vuorovaikutus olisi helpompaa yksikielisenä perheenä, eli hän tunnistaa myös monikielisyyden rajoittavia piirteitä.

[Esimerkki 13] Sandra: Myös lapset ymmärtävät, että asiat eivät ole niin yksinkertaisia. Ei ole esimerkiksi aina yhtä oikeaa vastausta tai oikeaa polkua. On kaksi erilaista hyvää keinoa joilla päästä hyvään lopputulokseen, kaksi erilaista tapaa tehdä ja oppia. Mutta joo, välillä tämä vaatii minulta tuplatyön. Stressaavissa tilanteissa, tai tilanteissa joissa ollaan väsyneitä, voi tulla houkutus kuvitella, että olisi ollut helpompaa olla yksikielinen ja -kulttuurinen perhe. "Olen väsynyt, en jaksa selittää samoja asioita toisella tapaa." Sitten taas ollaan tilanteessa, jossa huomataan [monikielisyyden tuoma] avoimuus ja kaikki sen tuomat hyödyt, kuten se kuinka kielellinen monipuolisuus tuo kulttuurista monipuolisuutta, avointa mieltä, joustavuutta, uteliaisuutta. Monikielisuus tuo mahdollisuuden arvostaa myös muita näkökulmia.

Alkuperäinen: Sandra: Anche i bimbi capiscono anche che non è sempre così semplice, cioè, non c'è sempre una risposta esatta, o una via sola giusta. Ci sono due modi buoni di arrivare al punto giusto, due modi diversi anche di fare o d'imparare. Però sì, a volte è il doppio lavoro [da parte mia]. - - Può essere la tentazione, quando si è magari in una situazione di stress o di stanchezza, è quella di pensare ah sarebbe stato più facile avere una famiglia con una lingua e una cultura sola. "Sono stanca, non la voglio spiegare le stesse cose in altro modo adesso." Quando ti trovi nella situazione in cui c'è l'apertura e l'apertura porta tutti i vantaggi che dicevi tu e quindi la ricchezza linguistica rende la ricchezza culturale, la mente aperta, flessibilità, la curiosità, perché ti porta poi anche ad abbracciare altri punti di vista.

Sandra asettuu monikielisyyden mahdollistavuuden diskurssin puolelle, mutta puheenvuorosta voidaan tunnistaa myös rajoittavuuden diskurssi. Sandra kuvailee sitä, kuinka monikielinen perhevuorovaikutus ja kasvuympäristö mahdollistaa monipuolisen ja suvaitsevaisen maailmankatsomuksen koko perheelle. Hän puhuu monikielisen vuorovaikutuksen mahdollistavista piirteistä positiiviseen sävyyn ja kutsuu niitä monikielisyyden tuomiksi hyödyiksi. Hän tunnistaa puheenvuorossaan kuitenkin sen, kuinka stressaavissa tilanteissa syntyy houkutus kuvitella vuorovaikutuksen olevan "helpompaa", jos perheessä puhuttaisiin vain yhtä kieltä. Sandran puheenvuorosta tunnistettavien diskurssien vuorovaikutusta kuvastaa siis muiden vaihtoehtojen ilmaisemisen diskursiivinen tunnus. Hän tuo esille myös monikielisyyden rajoittavia piirteitä, muttei kuitenkaan asetu rajoittavan diskurssin puolelle. Esimerkistä voidaan tunnistaa lisäksi jännitteenhallinnan keino: perhe pyrkii vuorovaikutuksessaan merkityksentämään monikielisen vuorovaikutuksen tuomia avartavia ja positiivisia hyötyjä, kuitenkin samaan aikaan tunnustamalla monikielisen vuorovaikutuksen ajoittaisen hitauden merkitysneuvotteluissa.

Mahdollistavuuden ja rajoittavuuden diskurssi voidaan tunnistaa, kun perheet kuvailevat tilanteita, joissa osa perheestä on jäänyt keskustelusta ulkopuolelle. Nämä kertomukset merkityksentävät monikielisten vuorovaikutustilanteiden ilmaisun rajallisuutta. Perheet tunnistavat kielen rajoittavan välillä perheenjäsenten osallistumista vuorovaikutustilanteisiin. Osallistumisen rajallisuutta merkityksennetään raskaaksi asiaksi, mutta samaan aikaan mahdollisuudeksi motivoitua oppimaan kieltä paremmin.

Seuraavassa esimerkissä perheen huoltaja kuvailee tilannetta, jossa kieli rajoittaa hänen osallistumistaan vuorovaikutustilanteeseen. Puolison ystävät vierailevat heidän luonaan ja puhuvat puolison äidinkieltä. Toinen huoltajista jää näissä tilanteissa keskustelun ulkopuolelle. Hän kertoo ymmärtävänsä, miksi ystävät eivät puhu yhteistä ymmärrettävää kieltä, mutta ilmaisee samaan aikaan turhautumistaan siitä, ettei pysty osallistumaan keskusteluun.

[Esimerkki 14] Roosa: Jos miehen kosvolaiset kaverit tulee niin he aina puhuu albaniaa sitten vaan jälkikäteen naputan että kyllä nyt pitäisi suomea puhua - -. Mutta se on kuitenkin heille niin paljon helpompaa keskustella sillä omalla äidinkielellä, minkä ymmärrän täysin, mutta minulla on kuitenkin vähän semmoinen olo, että mä jään aika ulkopuolelle aina siinä keskustelussa. - -. Pitäisi varmaan luopua siitä, että se ei tule koskaan muuttumaan vaikka mä naputan minkä verran. Se on kuitenkin heille semmoinen rentoutumishetki kun mennään kylään ja rupertellaan. - -. Se on ihan hirveetä kun kokee itsensä semmoiseksi lapseksi, kun ei pysty osallistumaan siihen keskusteluun.

Roosan puheenvuorossa ilmentyy monikielisyyden rajoittavuuden diskurssi. Hän ilmaisee halukkuutensa osallistua vuorovaikutustilanteeseen ja toiveensa yhteisen kielen puhumisesta. Roosa kertoo, että hänen "pitäisi varmaan luopua" toiveestaan puhua yhdessä suomea, koska ymmärtää yhteisen ajanvieton olevan rentoutumisen hetki. Silloin ystävien on luontevaa keskustella omalla äidinkielellään albaniaksi. Roosa asettuu osin monikielisyyden rajoittavuuden diskurssin puolelle, kun hän kertoo turhautumisestaan siihen, ettei pysty osallistumaan keskusteluun. Perheen monikielisyys ja monikielinen ystäväpiiri rajoittaa tässä tapauksessa yhteistä ajanviettoa ja siihen osallistumista.

Myös toisessa perheessä pohditaan kielen asettamaa vuorovaikutuksen rajoittavuutta. Perheen lapsi reflektoi huoltajansa asemaa tilanteessa, jossa valtaosa vuorovaikutustilanteeseen osallistujista puhuu kieltä, jota kyseinen huoltaja ei puhu yhtä hyvin kuin muut. Lapsi kuvailee huoltajansa olevan ikään kuin alakynnessä, koska hän ei pysty osallistumaan keskusteluun yhtä aktiivisesti kuin muut osapuolet. Lapsen toinen huoltaja kertoo samankaltaisesta tilanteesta taas omasta näkökulmastaan.

[Esimerkki 15] Laura: Jos meitä on kolme ihmistä keskustelemassa vaikka ruokapöydässä ja se keskustelukieli on suomi, niin sitten äiti on ehkä vähän alakynnessä. Ei edes tarvitse olla mikään

konfliktitilanne, mut silleen että se keskustelu on äidille kumminkin vähän, ehkä niinku hitaampaa kuin sen pitää miettiä ja prosessoida enemmän kuin sitten mitä niinku mä ja isä puhutaan.

Lasse: Sitten kun nää puhuu keskenään italiaa niin mä putoan aika nopeasti kärryiltä, vaikka mä nyt pikkuisen ymmärrän kyllä - -. Se on vähän hankalaa ja noloa - - mutta mä olen silti toiveikas, että kyllä se siitä. - - ei se italian oppiminen nyt enää niin mahdottomalta tunnu.

Lauran ja Lassen keskustelussa ilmenee monikielisen vuorovaikutuksen rajoittavuuden diskurssi. Lauran kuvailemassa vuorovaikutustilanteessa huoltajan osallistuminen on hitaampaa, koska hänen täytyy miettiä ja prosessoida kieltä enemmän kuin muut osallistuessaan suomenkieliseen keskusteluun. Vuorovaikutustilanteessa voidaan tunnistaa ilmenevän valtaero, koska yhdellä osallistujista ei ole tasavertaista osallistumismahdollisuutta keskusteluun. Perheen monikielisyys rajoittaa tässä tilanteessa vuorovaikutusta. Lauran ilmaisu “ei edes tarvitse olla - - konfliktitilanne” ilmentää odotuksenvastaisuuden diskursiivista tunnusta, koska Laura kuvaa tilannetta, jossa yksi vuorovaikutusosapuolista joutuu “alakynteen” kielen eikä konfliktitilanteen myötä. Lauran toinen huoltaja Lasse kuvailee samankaltaista tilannetta, kun muut perheenjäsenet puhuvat italiaa keskenään. Lasse kuvailee tilannetta hankalaksi, mutta pitää yllä toivoa oman kielitaitonsa kehittymisestä. Lasse tunnistaa myös monikielisuuden mahdollistavuuden diskurssin: hän ilmaisee halukkuuttaan oppia yhteistä kieltä paremmin, jotta vuorovaikutus olisi helpompaa ja sujuvampaa. Hänen puheenvuorostaan tunnistettavien diskurssien vuorovaikutusta luonnehtii muiden vaihtoehtojen ilmaisu.

Monikielisuuden mahdollistavuuden ja rajoittavuuden välistä jännitettä pyritään hallitsemaan rajoittamalla tai mukauttamalla omaa puhetapaa. Monikieliset perheet kuvailevat mukauttavansa omaa viestintäkäyttäytymistään esimerkiksi tilanteissa, joissa he haluavat ilmaista asiansa mahdollisimman selkeästi ja välttää väärinymmärryksiä. Seuraavassa aineistoesimerkissä perheen huoltaja kertoo käyttävänsä yleiskieltä, jotta kieltä ei koettaisi rajoittavana tai vuorovaikutusta hidastavana tekijänä.

[Esimerkki 16] Roosa: Tässä kotona mä joko tietoisesti tai tiedostamattomasti puhun enemmän semmoista yleiskieltä - -. Et sitten tavallaan se menisi siihen selittämiseen, mitä mikäkin sana tarkoittaa, mitä mä sanoin, niin pääsen helpommalla kun puhun sitä yleiskieltä.

Toisen perheen huoltaja antaa puolestaan esimerkin huumorin mukauttamisesta. Huoltaja kertoo käyttävänsä yleensä ironiaa huumorin keinona, mutta tunnistaa ironian monitulkintaisuuden erityisesti tilanteissa, joissa yksi vuorovaikutusosapuoli puhuu kieltä heikommin kuin ironiaa käyttävä henkilö itse. Lasse kertoo, ettei käytä ironiaa puolisonsa kanssa, koska hän haluaa välttää väärinymmärryksiä.

[Esimerkki 17] Lasse: Tämmöisiä [ironista vitsailua] mä en sitten paljon heittele koskaan, koska mä ajattelen että näissä voisi syntyä sitten väärinymmärryksiä, että tämmöinen ironian ja tällaisten viljely on vähän niinku vaikeita. Koska sitten siitä syntyy sellaista mahdollista väärinymmärrystä. - - pitää koittaa muistaa tai ottaa huomioon asian niinku vaikeatulkintaisuus.

5.5 Ennustettavuus – ennustamattomuus -jännitepari

Ennustettavuuden ja ennustamattomuuden jännitepari voidaan tunnistaa monikielisten perheiden pohdinnoissa oman perheen tulevaisuudesta. Perheillä on erilaisia suunnittelun tapoja ja tarpeita arjen ja tulevaisuuden suhteen. Perheenjäsenten kertomukset erilaisista käsityksistä suunnittelun toteuttamisesta ilmensivät erilaisia ennustettavuuden ja ennustamattomuuden diskursseja.

Perheiden kertomuksissa yhteisen arjen suunnittelusta ilmenee erilaisia käsityksiä ja tarpeita arjen ennustettavuudelle ja ennustamattomuudelle. Seuraavassa aineistoesimerkissä perheen huoltaja kuvailee yhteisen arjen suunnittelua ja huoltajien erilaisia tyylejä suunnitella tulevaa viikkoa.

[Esimerkki 18] Sandra: Minä kirjaan asioita seinäkaleriini, tai muistan asian huomiseen. Hoidan asian kuitenkin. Ehkä sanon Laurille asiasta edellisenä iltana ja hän sanoo että meidän olisi pitänyt kirjoittaa tämä jo aikaisemmin kaleriini. Eli joo, yksinkertaisesti erilainen tapa kohdata viikon suunnittelu. Tykkään että minulla on mahdollisuus valita kirjoittaako asioita kaleriini vai ei. Jos kirjoitan asian kaleriini, niin se on pakko tehdä. Voin myös päättää olla kirjoittamatta asiaa, jolloin voin jättää asian myös tekemättä. Tämä on keinoni tuntea oloni vapaammaksi.

Alkuperäinen: Io vabbè lo segno li [sul calendario fisso]. Io me lo ricordo tanto a domani. Lo faccio lo stesso. Magari glielo dico la sera prima, “Eh, ma dovevamo scriverlo prima.”. Quindi sì, è un modo semplicemente diverso di affrontare magari anche la settimana. A me piace avere anche la possibilità di dire, vabbè, se lo segno lo devo fare, non lo devo segnare per forza. Posso anche non farlo. Per me è un modo per sentirmi più libera.

Sandra asettuu puheenvuorossaan ennustamattomuuden diskurssin puolelle, kun hän ilmaisee pitävänsä suunnitteluun liittyvästä vapaudesta. Sandra kertoo, että hänen puolisonsa kaipaa tarkempaa ennustettavuutta ja suunnitelmallisuutta arjessa, kun taas Sandra itse nauttii joustavuudesta ja siihen liittyvästä ennustamattomuudesta. Seuraavassa esimerkissä toisen perheen lapsi kuvailee puolestaan omaa rooliaan perheessä ja sitä, kuinka hän valikoi mitä kertoo vanhemmilleen omista suunnitelmistaan.

[Esimerkki 19] Laura: Kyllä mä voin silleen ihan myöntää, että mä en ole hirveän hyvä kommunikoimaan välttämättä. Mä jotenkin oletan sekä äidin että isän tavallaan saralla, että ne pystyy olettaan että mitä mä teen, että missä mä oon tällä viikolla. Mä myöskin varsinkin ehkä nuorempana sanoin silleen mahdollisimman myöhään kaikista mun suunnitelmista, ihan vaan sen takia, koska mä en jaksanut ajatellakaan sitä keskustelua, mikä siitä suunnitelmasta tulee, tai silleen että sitten pitää jotenkin tehdä kompromisseja. Mä mieluummin vaan en sanonut mitään. Sitten kun oli vähän ehkä liian myöhäistä jo, niin mä ilmoitin että “hei mulla on ehkä tulossa tämmöinen juttu”. Sit saattoi syntyä konflikteja. - - kyllä mä itse välttelen sellaisia konfliktitilanteita, niin just olen pimittänyt tietoa tai silleen jotenkin pitkittänyt sitä ns. isoa keskustelua.

Lauran puheenvuorosta voidaan tunnistaa ennustettavuuden diskurssi. Hän olettaa vanhempansa tietävän hänen menoistaan ilman että hän kertoo niistä. Laura kertoo, kuinka hän nuorempana vältteli tai pitkitti suunnitelmista kertomista vanhemmilleen, koska halusi välttää kompromissien tekoa.

Neuvotteluissa perheen tulevaisuudesta on tunnistavissa erilaisia diskursseja tulevaisuuden ennustettavuudesta ja ennustamattomuudesta. Aineistoesimerkissä 20 perheen huoltaja pohtii erilaisia tulevaisuuden skenaarioita. Hän antaa esimerkin tulevaisuuden ennustamattomuuden hallinnasta. Hän kertoo, kuinka tulevaisuuden asumisen suhteen pyritään löytämään jonkinlainen kompromissi.

[Esimerkki 20] Liisa: Aina on ollut vähän silleen auki se, että missä me asutaan niinku 5 vuoden päästä. Jos miettii vaikka jotain oman kodin ostamista, niin sitten on koko ajan vähän semmoinen, että no, mut jos me ei ollakaan täällä, vaikka ei olla tässä kaupungissa, jos me oltaisi Suomessa tai muuta. Niitä vaihtoehtoja joutuu punnitsemaan tavallaan. Esimerkiksi vaikka nyt se, että Sarahilla ei ehkä oo täällä hirveän hyvät työmahdollisuudet, mutta toisaalta taas lapselle täällä on hyvä paikka kasvaa. Niin sitten mikä painaa vaakakupissa eniten.

Perheen huoltaja Liisa kuvailee puheenvuorossaan perheen tulevaisuuden ennustamattomuutta ja suunnittelemisen haastetta liittyen esimerkiksi asunnon ostamiseen tietyistä paikasta. Liisa pohtii sitä, kuinka hänen puolisoillaan ei ole Suomessa kovin hyviä työmahdollisuuksia, mutta toisaalta heidän lapselleen Suomi on hyvä paikka kasvaa. Liisa kuvailee, kuinka perheen täytyy pohtia eri vaihtoehtoja. Puheenvuoro kuvastaa kompromissitilannetta ja jännitteen hallintaa siitä, kumpaa perhe päättää priorisoida, vanhemman uraa vai lapsen kasvuympäristöä.

Seuraavassa aineistoesimerkissä toisen perheen huoltaja kuvailee, kuinka he puolisonsa kanssa merkityksentävät tulevaisuuden ennustamattomuutta lapsilleen positiivisena ja mahdollisuuksia tarjoavana asiana. Puheenvuorosta voidaan tunnistaa ennustettavuuden ja ennustamattomuuden jännitteen hallintaa.

[Esimerkki 21] Lauri: Emme koskaan ole sanoneet lapsille, että heidän pitäisi tehdä jotain tietyllä tavalla. Olemme enemmän rohkaisseet heitä hyödyntämään tätä mahdollisuutta, jota kaksi kieltä ja kulttuuria tarjoaa. Olemme aina puhuneet positiiviseen sävyyn siitä, kuinka voimme päättää haluammeko asua Suomessa tai Italiassa. Emme ole sanoneet heille, että heidän pitäisi mennä siellä tai täällä naimisiin, saada lapsia ja hankkia perhettä siellä tai täällä. Tämä on rikkaus, yksi asia lisää jonka he voivat valita elämässään.

Alkuperäinen: Non abbiamo mai detto che devono fare qualcosa, però più incoraggiato loro a sfruttare questa opportunità di avere due lingue e due culture. Comunque abbiamo sempre parlato in modo positivo che possiamo scegliere se abitare in Finlandia o in Italia. Non abbiamo detto di sposarsi lì o qua, o fare bambini e avere una famiglia lì o qua. Comunque è una ricchezza, una cosa in più che possono scegliere, una scelta in più che hanno.

Lauri kehystää puheenvuorossaan tulevaisuuden ennustamattomuuden perheen rikkaudeksi ja kertoo siitä, kuinka he aktiivisesti puolisonsa kertovat lapsilleen valinnanvapaudesta asuinpaikan ja perheen perustamisen suhteen.

6 Pohdinta ja johtopäätökset

Tämän tutkielman tavoitteena oli kuvata ja jäsentää monikielisten perheiden käsityksiä oman perheen vuorovaikutuksessa ilmenevistä relationaalisista jännitteistä. Tutkielman tulokset osoittavat, että monikielisten perheiden vuorovaikutuksessa ilmenee erilaisia relationaalisia jännitteitä eli vuorovaikutuksessa olevia vastakkaisia diskursseja. Perheiden vuorovaikutuksesta tunnistettiin yhteisöllisyyden ja itsenäisyyden, etäisyyden ja läheisyyden, mahdollistavuuden ja rajoittavuuden sekä suunnitelmallisuuden ja suunnittelemattomuuden väliset jänniteparit. Pohdin tässä luvussa tutkielman tuloksia peilaten niitä aiheesta tehtyyn tutkimuskirjallisuuteen. Lisäksi esitän tässä luvussa tutkielman johtopäätökset, sekä mahdolliset jatkotutkimushaasteet.

Monikielisten perheiden kuvauksista heidän omasta vuorovaikutuksestaan voitiin tunnistaa erilaisia diskursseja, jotka kytkeytyivät perheen yhteisöllisyyden ja itsenäisyyden merkityksentämiseen. Perheiden kertomuksissa nämä ilmenivät diskursseina kielen luomasta yhteisöllisyydestä ja itsenäisyydestä, yhteisestä ja itsenäisestä ajanvietosta sekä oman tahdon ilmaisevuudesta ja toisen tahtoon sopeutumisesta. Yhteisöllisyyden ja itsenäisyyden välistä jännitettä pyrittiin hallitsemaan esimerkiksi rakentamalla uudestaan yhteisiä merkityksiä sille, mitä perheen monikielisyys tarkoittaa tai luomalla kompromisseja esimerkiksi yhteisen ajan viettämisestä. Yhteisöllisyyden ja itsenäisyyden jännitepari on tyypillinen vuorovaikutuksesta tunnistettava jännitepari. Se on tunnistettu myös aikaisemmin perheviestinnän kontekstissa, esimerkiksi adoptioperheiden vuorovaikutuksessa (Anzur & Myers 2020). Yhteisöllisyyden ja itsenäisyyden jänniteparilla tarkoitettiin kyseisessä tutkimuksessa sellaisia diskursseja, jotka käsittelivät adoptoidun lapsen synnyttäneen henkilön osallistamista ja käsittämistä osaksi perheyhteisöä. Cools (2005) tunnistoi yhteisöllisyyden ja itsenäisyyden jänniteparin myös kulttuurienvälisen parien vuorovaikutuksesta.

Tutkittavien monikielisten perheiden etäisyyttä ja läheisyyttä merkityksennettiin diskursseilla, jotka ilmensivät erilaisia käsityksiä kielen luomasta läheisyydestä ja etäisyydestä sekä tarpeista luoda etäisyyttä ja läheisyyttä synnyinperheisiin. Perheviestinnän kontekstissa etäisyyden ja läheisyyden jännitepari on tunnistettu aikaisemmin esimerkiksi yhteydenpitoa ja helikopterivanhemmuutta käsittelevässä tutkimuksessa (Kelly, Duran & Miller-Ott 2017). Tässä työssä tutkittujen monikielisten perheiden eri kielten merkityksennettiin luovan läheisyyttä perheenjäsenten kesken, mutta samaan aikaan luovan etäisyyttä perheen ulkopuolisiin henkilöihin tai muihin perheenjäseniin, jotka eivät puhu kyseistä kieltä. Näitä jännitteitä perheet pyrkivät hallitsemaan luomalla kompromisseja ajanvietto- ja

yhteydenpitokäytänteisiin. Kielen luoma etäisyys ja läheisyys on todella mielenkiintoinen tutkimustulos, koska kieleen liittyvät ilmiöt ovat monikielisten perheiden erityispiirteitä. Monikielisessä vuorovaikutuksessa ilmenevä etäisyyden ja läheisyyden jännitepari voi ilmetä myös monikielisessä työyhteisössä, jossa kaikki yhteisön jäsenet eivät puhu samoja kieliä. Osa työntekijöistä saattaa kokea olonsa etäisemmäksi muista keskenään samoja kieliä puhuvista kollegoista.

Mahdollistavuuden ja rajoittavuuden jänniteparia ei ole aikaisemmin tunnistettu perheviestinnän kontekstissa. Tässä työssä jännitepari tunnistettiin monikielisten perheiden merkityksennyksistä siitä, millaisia mahdollisuuksia ja toisaalta rajoja ja esteitä monikielinen perhe ja vuorovaikutus luo. Näitä jännitteitä pyrittiin hallitsemaan kehystämällä perheen monikielisyyttä positiivisena asiana, mutta kuitenkin tunnistaen monikielisyyden hidastavat vaikutukset esimerkiksi merkitysneuvotteluissa. Toinen jännitteiden hallintakeino oli ilmaisun mukauttaminen ja rajoittaminen, jotta merkitysneuvotteluissa ei tarvitsisi selittää sanojen tarkoituksia.

Oli mielenkiintoista huomata, että perheiden ulkopuolisilla ihmisillä oli voimakkaita mielipiteitä perheiden monikielisyydestä ja siitä, kuinka perheenjäsenien tulisi käyttää useampaa kieltä päivittäisessä vuorovaikutuksessaan. Huoltajat ymmärsivät monikielisyyden elämää rikastuttavia piirteitä, mutta tunnistivat myös sen rajoittavia piirteitä, kuten merkitysten rakentamisen hidastumisen. Monikielistä vuorovaikutusta ei nähty ainoastaan mahdollistavana asiana, vaan perheet tunnistivat myös monikielisyyden rajoittavuutta erityisesti tilanteissa, joissa osa perheenjäsenistä jäi keskustelun ulkopuolelle. Tämä tilanne voisi tapahtua myös monikielisessä työyhteisössä, jossa osa yhteisön jäsenistä jää keskusteluiden ulkopuolelle eikä kaikki tieto saavuta heitä.

Viimeinen monikielisten perheiden vuorovaikutuksesta tunnistettu jännitepari oli ennustettavuuden ja ennustamattomuuden jännitepari. Tähän jännitepariin kytkeytyi erilaisia diskursseja yhteisen arjen ja tulevaisuuden suunnittelusta. Nämä diskurssit ilmenivät kertomuksissa, joissa perheenjäsenet pohtivat esimerkiksi tarpeita olla suunnittelematta arkea tai tulevaisuutta, koska sillä tavoin perheenjäsenet saivat ylläpidettyä vapauden tunnetta. Ennustettavuuden ja ennustamattomuuden jänniteparia pyrittiin hallitsemaan esimerkiksi tekemällä kompromisseja ja asennoitumalla epävarmuuteen mahdollisuuksia luovana seikkana. Kaikkien haastateltavien perheiden toisen huoltajan suku asui jossain muussa maassa kuin Suomessa, joten monissa kertomuksissa pohdittiin mahdollisuutta asua myös toisessa maassa lähempänä sukulaisia. Tätä mahdollisuutta merkityksennettiin pääosin

ennustamattomuuden diskurssin puolelta pitämällä ennustamattomuutta vapautena valita. Cools (2005) tunnisti samanlaisia diskursseja monikulttuuristen pariin vuorovaikutuksesta.

Ennustettavuuden ja ennustamattomuuden jänniteparia ei ole tunnistettu perheviestinnän tutkimuksessa. Toisaalta jännitepareista voidaan käyttää myös erilaisia nimikkeitä, jolloin voidaan pohtia tarkoittaako pysyvyyden ja muuttuvuuden jännitepari osittain samaa kuin ennustettavuuden ja ennustamattomuuden jännitepari. Esimerkiksi DiVerniero (2007) tunnisti pysyvyyden ja muuttuvuuden välisen jänniteparin uusperheiden vuorovaikutuksesta. Hänen nimeämällään jänniteparilla tarkoitettiin uusperheiden uutuuteen ja epävarmuuteen liittyvään luonteeseen yhdistettäviä jännitteitä, kuten epävarmuutta uudesta perhekokoonpanosta ja kahden perheen yhdistymisestä. Diskursseja perheen kokoonpanosta ei kuitenkaan tunnistettu tässä tutkielmassa näiden jänniteparien kannalta.

Monikielinen vuorovaikutus on universaali ilmiö ja siitä on tärkeä rakentaa parempaa ymmärrystä erilaisissa konteksteissa. Tämän tutkielman tuloksia voidaan soveltaa perhekontekstin lisäksi esimerkiksi työelämän erilaisiin ryhmiin monikielisyyden yhä yleistyessä työelämässä. Jatkossa olisi mielenkiintoista tarkastella monikielisissä perheissä kasvaneiden käsityksiä monikielisen kasvu ympäristön eduista työelämässä. Olisi myös kiinnostavaa vertailla, miten monikielisessä työyhteisössä ilmenevät jännitteet eroavat tässä tutkielmassa tunnistetuista jännitteistä. Perhekonteksti eroaa työelämäkontekstista siinä, että perheet ovat yksityisiä ryhmiä. Uskon että tässä työssä tunnistettu tieto monikieliseen perhevuurovaikutukseen liittyvistä jännitteistä voisi olla sovellettavissa myös muiden monikielisten ryhmien vuorovaikutuksen tarkasteluun. Monikielisyyys saatettaisiin nähdä esimerkiksi mahdollistavana ja rajoittavana tekijänä myös organisaatiossa, samoin kuin perheissä.

7 Arviointi

Sovellan tämän tutkielman arviointiin Tracyn (2013, 230) laadullisen tutkimuksen arviointikriteeristöä. Käytän arviointikriteereinä tutkimuksen täsmällisyyttä (*rich rigor*), rehellisyyttä (*sincerity*), uskottavuutta (*credibility*) ja eettisyyttä (*ethic*).

Tutkimuksen täsmällinen toteuttaminen tarkoittaa sitä, että tutkimuksen kaikki vaiheet on toteutettu huolellisesti ja tavoitteenmukaisesti (Tracy 2013, 231). Suunnittelin tutkielman eri vaiheet ja niiden aikataulut syyskuussa, heti kun olin aloittanut tutkielman työstämisen. Varasin jokaiselle tutkimuksen vaiheelle tarpeeksi aikaa, jotta ehdin perehtyä tutkimuskirjallisuuteen huolellisesti. Suunnittelin ja toteutin aineistonkeruun erityisen huolellisesti, koska käsittelin ihmisten henkilötietoja ja yksityisiä kertomuksia. Halusin osoittaa tutkittaville henkilöille sitoutumiseni tähän tutkielmaan valmistautumalla huolellisesti haastattelutilanteisiin. Huolehdin haastattelutilanteesta siitä, että tutkittavilla oli mukava ja turvallinen olo puhua henkilökohtaisia asioistaan. Pyrin tähän sillä, että kerroin aluksi omasta monikielisestä perhetaustastani. Annoin tutkittaville mahdollisuuden kokea minut vertaisena, jolle voi avoimesti kertoa myös aroista aiheista.

Aineistonkeruu- ja käsittelymenetelmä soveltuivat erinomaisesti tutkimusasetelmaani. Ryhmähaastatteluilla sain aikaan sellaista monipuolista keskustelua, josta onnistuin tavoitteenmukaisesti tunnistamaan erilaisia diskursseja ja jännitteiden hallintakeinoja. Käytin haastatteluissa suomea, englantia ja italiaa, joten osa tutkimusraporttiin kirjatusta aineistoesimerkistä tuli kääntää suomen kielelle. Esimerkkejä kääntäessä oli erityisen tärkeää pyrkiä pitämään aineistoesimerkin merkitys mahdollisimman samana. Englannin ja italian kielen taitoni riitti sekä haastatteluiden toteuttamiseen että aineistoesimerkkien kääntämiseen suomeksi. Luotettavuuden lisäämiseksi ja merkitysten säilyttämiseksi jätin käännetyistä aineistoesimerkeistä myös alkuperäiset versiot työhöni, jotta kyseistä kieltä osaava lukija voi vielä arvioida käännöksen onnistuneisuutta. Aineistoesimerkkien tulkinnassa ja analyysin toteutuksessa pidin mielessä sen, että haastattelussa käytetty kieli ei aina ollut haastateltavan vahvin kieli, jolloin jotkin ilmaisut saattoivat olla voimakkaampia kuin haastateltavan oli tarkoitus ilmaista. Esimerkiksi eräs haastateltava käänsi englanninkielisen ilmaisun “I am afraid” suomeksi “olen peloissani”. Keskustelun kontekstista tulkitsin hänen olevan huolissaan.

Tätä työtä on tärkeää tarkastella rehellisyyden kriteerin kautta. Rehellisyys tutkimusta tehdessä tarkoittaa sitä, että tutkija tunnistaa omat lähtökohtansa tutkimusaiheeseen (Tracy

2013, 233). Olen itse kasvanut monikielisessä perheessä, eli aihe koskettaa minua henkilökohtaisesti. Pohdin aihetta valitessani omia lähtökohtiani ja tulokulmaani aiheeseen. Päätin ennen tutkimuskirjallisuuteen perehtymistä, että pyrin pitämään omat henkilökohtaiset kokemukseni ja uskomukseni erillään tutkielmastani. Analyysin toteutusvaiheessa huomasin peilaavani tutkittavien kertomuksia omiini. Diskursseja tutkiessa on tärkeää, että tutkija ymmärtää kyseiseen kontekstiin liittyviä sosiokulttuurisia diskursseja (Baxter 2011, 157). Taustani monikielisen perheen jäsenenä auttoi minua ymmärtämään perheiden kertomuksia ja tunnistamaan diskursseja. Rehellisyyttä arvioidessa on pohdittava myös työn eri vaiheiden läpinäkyvyyttä (Tracy 2013, 234). Raportoin työprosessin rehellisesti ja selkeästi vaiheittain menetelmäluvussa, jossa kerroin tuntevani osan haastateltavista. Tutkittavien tuttuus ei vaikuttanut haastatteluun tai asemaani tutkielman tekijänä, koska kerroin tutkittaville selkeästi haastattelun etenemisen ja kuvasin oman roolini haastattelijana.

Tutkimuksen uskottavuutta arvioidaan siitä, kuinka perustellusti ja monipuolisesti tutkimusaihe on taustoitettu sekä kuinka luotettavasti tutkimuksen tulokset on raportoitu (Tracy 2013, 235–236). Pyrin tarjoamaan tutkielman taustaluvuissa mahdollisimman monipuolisia näkökulmia perhevuorovaikutukseen ja monikieliseen vuorovaikutukseen. Määrittelin tässä tutkielmassa käytettävät käsitteet tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Työni uskottavuuden haasteena oli kuitenkin osittain se, että monikielisiä perheitä ei ole aikaisemmin tarkasteltu vuorovaikutuksen näkökulmasta. Tutkielman taustoittamiseen tuli siis käyttää luovuutta ja soveltaa eri tieteenalojen näkemyksiä. Tuloksien raportoinnissa toin havainnollistavia aineistoesimerkkejä tukemaan argumenttejani. Pyrin selittämään aineistoesimerkit mahdollisimman neutraalisti tekstissä.

Viimeinen arviointikriteerini on työn eettisyys. Työn eettisyyttä on tärkeä tarkastella tässä työssä, koska tutkimusaihe on henkilökohtainen tutkittaville henkilöille ja työprosessin aikana sain kuulla yksityisiä kertomuksia perheen arjesta ja historiasta. Tutkimuksen eettinen toteuttaminen tarkoittaa esimerkiksi sitä, että työprosessissa on huolehdittu tutkittavien yksityisyydestä ja tutkimuskontekstiin liittyvistä eettisistä kysymyksistä (Tracy 2013, 245). Pidin huolen tutkittavien yksityisyydestä anonymisoimalla ja pseudonymisoimalla koko aineiston heti aineiston käsittelyvaiheessa. Litteroidessa poistin esimerkiksi kaupunkien ja muiden tunnistettavien paikkojen nimet. Keräsin tutkittavilta allekirjoitetut lomakkeet, joissa tutkittavat antoivat suostumuksensa tutkimukseen osallistumiseen. Erityinen tutkimuskontekstiini liittyvä eettinen kysymys koski alaikäisten lasten haastattelemista ja heidän suostumuslomakkeittensa allekirjoittamista. Alaikäisten suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta antoi toinen huoltaja erillisellä suostumuslomakkeella. Koska haastateltavista

osa oli alaikäisiä, oli erityisen tärkeää kertoa mahdollisimman selkeästi mistä haastattelussa oli kyse ja että osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Tutkittavat lapset osallistuivat kuitenkin mielellään haastatteluun ja kuulin heiltä mielenkiintoisia huomioita perheen vuorovaikutuksesta.

Tässä luvussa esitettyjen arviointikriteerien valossa onnistuin hallitsemaan tutkimuksen suunnittelun ja toteuttamisen haasteet. Tuotin tutkielmalla uutta, tieteellisesti eettistä ja perusteltua tietoa monikielisten perheiden käsityksistä relationaalisesta viestinnästä ja sen jännitteistä. Työskentelyprosessi eteni tavoitteiden mukaisesti ja lopullisesta työstä tuli monipuolinen ja ajankohtainen tutkielma monikielisten perheiden vuorovaikutuksesta.

Kirjallisuus

Anzur, C. K., & Myers, S. A. 2020. "To Meet Her, that Changed Everything": Adult Adoptees' Discursive Construction of the Meaning of "Parent" following Birth Parent Contact. *Journal of Family Communication*, 20 (1), 1–15.

Auer, P., & Wei, L. 2007. *Handbook of Multilingualism and Multilingual Communication*. De Gruyter, Inc.

Barker, G. G., & Cornwell, T. L. 2019. Acculturation, Communication, and Family Relationships: Challenges and Opportunities. *Western Journal of Communication*, 83 (5), 624–646.

Baxter, L. A. 2011. *Voicing relationships: A dialogic perspective*. Sage.

Baxter, L. A. & Braithwaite, D. 2006. Introduction: Metatheory and theory in family communication research. Teoksessa D. O. Braithwaite. & L. A. Baxter (toim.) *Engaging theories in family communication: Multiple perspectives*. Thousand Oaks: Sage, 1–15.

Baxter, L. A., Braithwaite, D., Bryant, L., & Wagner, A. 2004. Stepchildren's Perceptions of the Contradictions in Communication with Stepparents. *Journal of Social and Personal Relationships*, 21, 447–467.

Baxter, L. A., Norwood, K. M., Asbury, B., & Scharp, K. M. 2014. Narrating Adoption: Resisting Adoption as "Second Best" in Online Stories of Domestic Adoption Told by Adoptive Parents. *Journal of Family Communication*, 14 (3), 253–269.

Baxter, L. A., Suter, E. A., Thomas, L. J., & Seurer, L. M. 2015. The Dialogic Construction of "Adoption" in Online Foster Adoption Narratives. *Journal of Family Communication*, 15 (3), 193–213.

Braithwaite, D. O., & Schrodt, P. (toim.). 2015. *Engaging theories in interpersonal communication: Multiple perspectives*. 2. painos. SAGE Publications, Inc.

Braithwaite, D. O., & Baxter, L. A. 2006. "You're My Parent but You're Not": Dialectical Tensions in Stepchildren's Perceptions About Communicating with the Nonresidential Parent. *Journal of Applied Communication Research*, 34 (1), 30–48.

- Braithwaite, D. O., Toller, P. W., Daas, K. L., Durham, W. T., & Jones, A. C. 2008. Centered but not Caught in the Middle: Stepchildren's Perceptions of Dialectical Contradictions in the Communication of Co-Parents. *Journal of Applied Communication Research*, 36 (1), 33–55.
- Braun, V., & Clarke, V. 2006. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), 77–101.
- Carr, K., & Wang, T. R. 2012. “Forgiveness Isn’t a Simple Process: It’s a Vast Undertaking”: Negotiating and Communicating Forgiveness in Nonvoluntary Family Relationships. *Journal of Family Communication*, 12(1), 40–56.
- Caughlin, J. P., Koerner, A. F., Schrodt, P. & Fitzpatrick, M. A. 2011. Interpersonal communication in family relationships. Teoksessa M. L. Knapp, & J. A. Daly (toim.) *The Sage handbook of interpersonal communication*. 4. painos. Thousand Oaks: Sage, 679–714.
- Cissna, K. N., Bochner, A. P., & Cox, D. E. 1990. The dialectic of marital and parental relationships within the stepfamily. *Communication Monographs*, 57 (1), 44–61.
- Clyne, M. 2004. Towards an agenda for developing multilingual communication with a community base. Teoksessa J. House ja J. Rehbein (toim.). *Multilingual Communication*. John Benjamins Publishing Company, 19–39.
- Cools, C. 2005. Relational Dialectics. A Study on Intercultural Couples. Conference Papers. International Communication Association, 1–26.
- Cools, C. 2015. Intercultural Couples’ Perspectives on Parenting and Child Raising. Teoksessa E. Heikkilä & D. Rauhut (toim.) *Marriage Migration and Multicultural Relationships*. Institute of Migration, 133–158.
- Curdt-Christiansen, X. L. 2016. Conflicting language ideologies and contradictory language practices in Singaporean multilingual families. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 37 (7), 694–709.
- Dewaele, J. M., & Botes, E. 2020. Does multilingualism shape personality? An exploratory investigation. *International Journal of Bilingualism*, 24 (4), 811–823.
- DiVerniero, R. 2007. Dialectical Tensions in Communication with Extended Stepfamily Members. Conference Papers. National Communication Association, 1.

- European Commission 2012. Europeans and their languages, a survey co-ordinated by the European Commission. Publications Office of the European Union.
- Floyd, K., Mikkelsen, A. & Judd, J. 2006. Defining the family through relationships. Teoksessa L. H. Turner & R. West (toim.) *The family communication sourcebook*. Thousand Oaks: Sage, 21–40.
- Fürst, G., & Grin, F. 2018. Multilingualism and creativity: A multivariate approach. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 39 (4), 341–355.
- Harrigan, M. M. 2009. The contradictions of identity-work for parents of visibly adopted children. *Journal of Social & Personal Relationships*, 26 (5), 634–658.
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. 2000. *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. 2008. *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Sajavaara, P., Liikanen, P., & Remes, P. 1997. *Tutki ja kirjoita*. Kirjayhtymä.
- Jallinoja, R., Hurme, H., & Jokinen, K. (toim.). 2014. *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Gaudeamus.
- Kelly, L., Duran, R. L., & Miller-Ott, A. E. 2017. Helicopter Parenting and Cell-Phone Contact between Parents and Children in College. *Southern Communication Journal*, 82 (2), 102–114.
- Kheirkhah, M., & Cekaite, A. 2015. Language Maintenance in a Multilingual Family: Informal Heritage Language Lessons in Parent–Child Interactions. *Multilingua*, 34 (3), 319–346.
- Lanza, E. 2007. Multilingualism and the family. Teoksessa P. Auer & L. Wei (toim.) *Handbook of Multilingualism and Multilingual Communication*. De Gruyter, 45–67.
- Lanza, E., & Wei, L. 2016. Multilingual encounters in transcultural families. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 37 (7), 653–654.
- Leung, G., Calcagno, S., Tong, R., & Uchikoshi, Y. 2021. ‘I think my parents like me being bilingual’: Cantonese–English DLBE upper elementary students mediating parental

- ideologies about multilingualism. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 1–16.
- Lomeu Gomes, R. 2020. Talking multilingual families into being: Language practices and ideologies of a Brazilian-Norwegian family in Norway. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 1–21.
- Luo, X., & Wei, R. 2021. Is multilingualism linked to a higher tolerance of homosexuality? Evidence from a national survey. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 1–13.
- Lüdke, S. 2016. Wie funktioniert die Liebe, wenn man nicht die gleiche Sprache spricht? Saatanava <http://www.bento.de/gefuehle/zweisprachigebeziehung-wie-beeinflusst-sprache-die-liebe-775818/> [Viitattu 24.11.2021]
- Martin, M. 2016. Monikielisyys muutoksessa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 7 (5).
- Mikucki, S. L. 2007. "Tug of War": Dialectical Tensions within the Mother-in-Law/Daughter-in-Law Dyad. A Qualitative Analysis. Conference Papers. National Communication Association, 1.
- Moustaoui Srhir, A. 2020. Making children multilingual: Language policy and parental agency in transnational and multilingual Moroccan families in Spain. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 41 (1), 108–120.
- Norwood, K. M., & Baxter, L. A. 2011. "Dear Birth Mother": Addressivity and Meaning-Making in Online Adoption-Seeking Letters. *Journal of Family Communication*, 11(3), 198–217.
- Pavlenko, A. 2004. "Stop Doing That, Ia Komu Skazala!": Language Choice and Emotions in Parent—Child Communication. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 25(2–3), 179–203.
- Pietikäinen, S., & Mäntynen, A. 2009. Kurssi kohti diskurssia. Vastapaino.
- Piller, I. 2017. *Intercultural communication: A critical introduction (Second edition)*. Edinburgh University Press.

- Prentice, C. 2009. Relational Dialectics Among In-Laws. *Journal of Family Communication*, 9(2), 67–89.
- Rogan, D., Hopkinson, G., & Piacentini, M. 2020. Relational dialectics: Researching change in intercultural families. *Qualitative Market Research: An International Journal*, 24 (1), 47–62.
- Stamp G. H. & Shue, C. K. 2013. Twenty years of family research published in communication journals: A review of the perspectives, theories, concepts and contexts. Teoksessa A. L. Vangelisti (toim.). *The Routledge handbook of family communication*. 2. painos. Routledge. 11–28.
- Suter, E. A., & Norwood, K. M. 2017. Critical Theorizing in Family Communication Studies: (Re)Reading Relational Dialectics Theory 2.0: Critical Theorizing in Family Communication Studies. *Communication Theory*, 27(3), 290–308.
- Tracy, S. J. 2013. *Qualitative Research Methods: Collecting Evidence, Crafting Analysis, Communicating Impact*. John Wiley & Sons, Incorporated.
- Turner, L. H., & West, R. 2002. *Perspectives on family communication*. 2. painos. Boston: McGraw-Hill.
- Vangelisti, A. L. 2013. *The Routledge handbook of family communication*. 2. painos. Routledge.